

2008/1

Hanna Saloranta

*Musiikin mysteeri
on kaunein*

Viivi Tulkki

*Levylainaamosta
kansalaisten
musiikilliseksi
olohuoneeksi*

Heikki Poroila

*Tallenteista tiedostoiksi -
kirjastot ja äänitetty musiikki
Kreikan kielen uusi
transkriptiostandardi*

Tapani Moisio & Tuomas Tyyri

*Uusi kulttuuriaineistolaki
ja Kansalliskirjasto*

Kyösti Mäkelä

*Musiikkikirjastojen
tulevaisuus*

INTERVALLI

Sisältö 1 | 2008

Jokaisen oma asia? | 3 | *Heikki Poroila*

Musiikin mysteeri on kaunein | 4 | *Hanna Saloranta*

Kulttuuriaineistolaki tuo verkkomusiikin

Kansalliskirjastoon | 13 | *Tapani Moisio & Tuomas Tyyri*

Levylainaamosta kansalaisten musiikilliseksi

olohuoneeksi | 15 | *Viivi Tulkki*

Tallenteista tiedostoiksi - kirjastot ja äänitetty musiikki | 17 | *Heikki Poroila*

Musiikkikirjastojen tulevaisuus - ei syytä turhaan

pessimismiin | 22 | *Kyösti Mäkelä*

Kreikan kielen uusi transkriptiostandardi | 24 | *Heikki Poroila*

Yleisten kirjastojen musiikkitoiminnan juhluvuosi 2008 | 25 |

Summary in English | 26 |

Intervalli

Musiikkikirjastoalan aikakausjulkaisu

ISSN 1796-7392

21. vuosikerta

Julkaisija

Suomen musiikkikirjastoyhdistys ry

PL 148, 01301 Vantaa

www.kaapeli.fi/~musakir

musakir@kaapeli.fi

Päätoimittaja

Heikki Poroila

Tikkurilan kirjasto, Lummetie 4, 01300 Vantaa

Puhelin 09-8932 2201, heikki.poroila@gmail.com

Intervalli-lehti julkaistaan vuonna 2008

PDF-muotoisena verkkolehtenä.

Lehti on maksutta kiinnostuneiden luettavissa ja

ladattavissa julkaisijan verkkosivuilta.

Lehdestä saa valmistaa paperikopioita yksityiseen käyttöön
sekä kirjastoissa normaaliin lukusali- ja lainauskäyttöön.

Lehdessä julkaistava aineisto on
pääosin tekijänoikeuden suojaamaa.

Jokaisen oma asia?

3

1/2008

Kirjastot ovat perinteisesti jättäneet pohtimatta, mitä asiakkaan yksityisyyden piirissä kirjastossa käynnin jälkeen tapahtuu. Tyydymme kirjaamaan määrällisiä lainaus- ja käyttölukuja, lainojen tai tietopalvelun synnyttämän hyvän määrää ja laatua ei juurikaan yritetä tutkia. Minusta se on paha arviointivirhe, joka kostautuu, kun lainauslukuinen ”ikuinen kasvu” on ohi.

On itse asiassa aika outoa, kuinka vähän meitä tuntuu liikuttavan välittämiemme sisältöjen vaikutus. Näemme valtavasti vaivaa etukäteen, hoivaamme asiakasta parhaimmillaan kädestä pitäen kirjastossa. Mutta kun hän häipyä ovesta ulos, kiinnostuksemme pelkistyy toiveeseen, että laina tulee ajallaan takaisin.

Käytännön ongelmat tunnustaenkin tätä kaikkea on pakko pitää harkittuna vetäytymisenä. Luultavasti emme halua tarkemmin tietää, kuinka vähämerkityksistä ajankulupalvelua paljolti tuotamme. On jotenkin palkitsevampaa ajatella kaikkia niitä abstrakteja sivistysarvojen vuoristoja, jotka nousevat kohden taivasta yleisen kirjastolaitoksen ansiosta.

Tietämätöntä ei parane moittia, mutta haluttomuus tietää on jo eri asia. Kuten myös teeskentely, että määrä ja laatu olisivat suorassa yhteydessä toisiinsa. Että paljot lainat tarkoittavat noin vain paljon hyviä vaikutuksia. Tai ainakin enemmän kuin vähemmät lainat.

Olen näin työurani loppusuoralla entistä huolestuneempi ammatillisen uteliaisuutemme ja tiedonhalumme vähäisyydestä. Kun käytettävissä oleva resurssi supistuu, eikö ole entistä tärkeämpää koettaa käyttää raha siten, että maksimoidaan sen (hyvät) vaikutukset sen sijaan että tavoitellaan maksimaalisia lainauslukuja?

Musiikkikirjastoilla ainakin on edessään sen miettiminen, mikä loppujen lopuksi on palvelussa olennaista. Jos äkkiseltään esitetään kysymys, leikataanko palveluista lainaus vai tietopalvelu, tuskin kelläkään on mietittyä vastausta. Mäkelän Kyösti moittii toisaalla tässä lehdessä musiikkikirjastojamme siitä, että monipuolisuushanne korvattiin 1990-luvulla ”kysyntärepertuaarisuudella”. Moitteen taustalla lienee arvio, että monipuolinen kokoelma on vaikuttavampi kuin kysyntään perustuva. Mihin tämä arvio puolestaan perustuu, se onkin mielenkiintoinen jatkokysymys, johon en ehdi edes yrittää vastata.

Voimmeko tietää kirjastopalvelun vaikuttavuudesta mitään tunkeutumatta ainakin hiukan asiakkaidemme yksityisyyteen? Kuinka todennäköistä on, että ihmiset suostuvat kertomaan, miten heidän lainaamansa musiikki on vaikuttanut? Osaisivatko he sitä edes kertoa, onko arvioon edellytyksiä? Osaisimmeko me tulkita vastauksia järkeviksi johtopäätöksiksi?

Entä jos utelias tunkeutuminen asiakkaiden yksityisyyteen on ainoa keino suunnitella tarpeelliset ja yhteiskunnallisesti mielekkäät musiikkikirjastopalvelut lähivuosikymmenille? Me oletamme aika paljon ja monenlaista, yleensä menneeseen nojautuen. Kuitenkin käynnissä on syvälle ihmisten elämäntapaan vaikuttava mediatekninen mullistus, jossa musiikin rooli ei ole aivan vähäinen. Jos esimerkiksi tämänhetkinen teininuorisio oppii jättämään kirjaston omaan arvoonsa, millä ihmeellä heidät sinne myöhemmin houkutellaan?

Jos musiikki on parasta, mitä ihmiselle voi tarjota, pitäisikö meidän myös selvittää, mikä tarjoomuksissamme on niin ainutlaatuista, että siihen tarvitaan tällainen musiikkikirjastolaitos? Minusta pitäisi. Sen verran voisi yksityisyyden suojaa kaventaa.

Heikki Poroila

“Kiitos muistamisesta, kollegat!”

[Kuvauspäiväksi sattui Hannan syntymäpäivä! - Toim. huom.]

Musiikin mysteeri on kaunein

Hanna Saloranta

Valokuvat Heikki Poroila

Näin minusta tuli musiikkikirjastonhoitaja, osa 1

Olen opiskellut Helsingin yliopistossa musiikkitiedettä, psykologiaa, estetiikkaa ja kasvatustiedettä. Musiikkitiede oli luonteva pääainevalinta sillä musiikki, lähinnä klassinen on kuulunut elämäni alusta asti. Viulunsoiton opiskelun aloitin nelivuotiaana Käpylän musiikkiopistossa ja jatkoin Länsi-Uudenmaan musiikkiopistossa aina IIA –tutkintoon asti. Olin kai vähän myöhäisherännyt, harjoittelun aloitin tosissani vasta lukion toisella ollessani: tuolloin sain uuden soitonopettajan – terveisiä Felixille! Itseäni viulunsoiton opettajan työ ei oikeastaan koskaan ole kutsunut. Sen sijaan orkesteri- ja yhtyesoitto oli se mun juttu! Soitin aktiivisesti erilaisissa kokoonpanoissa ”hää-/hautajaiskeikka-kvartetista” kamari- ja sinfoniaorkesteriin. Pisimmät työsuhteeni olivat Lohjan kaupunginorkesterissa (LKO) ja Porvoon seudun orkesterissa. Yliopisto-opiskelu ja muusikkous sujuivat hyvin rinta rinnan, joskin opiskelut kieltämättä jäivät aina hiukan toiseksi: orkesterin treeniperiodit ja keikat ohittivat tärkeysjärjestyksessä kaiken muun. Aktiivista soittotyöskentelyä kesti tuollaiset kahdeksisen vuotta, ja siinä ajassa ehti tulla tutuksi kelpo repertuaari keskeistä sinfonia-, oratorio-, ooppera-, konsertto- ym. aineistoa kuten myös monen monta konserttisalia ja kirkkoa. Sain olla mukana säestämässä useita hienoja taiteilijoita myös, joista persoonina ehkä parhaiten ovat jääneet mieleen upea, epädiivamainen Soile Isokoski, sympaattinen Olli Mustonen ja hmmm, diivamainen Jose Carreras.

Olin parin vuoden ajan myös LKO:n nuotistonhoitajana ja muutaman vuoden Porvoon seudun musiikkiopistossa kansliahommissa. Näiden pestien myötä tuli varsin tutuksi myös musiikkioppilaitoksen sekä runko-orkesterimuotoisen kaupunginorkesterin hallinto, byrokratia ja kaikki, mitä tällaisiin organisaatioihin nyt liittyykin. Kahden musiikkiin keskittyvän taideorganisaation toiminnan molemmat puolet on siis nähty; oppilaana opistossa sekä muusikkona orkesterissa ja toisaalta myös molemmat organisaatiot hallintotyön näkökulmasta.

Jossain vaiheessa alkoi tuntua siltä, että pitäisi kai kuitenkin suunnata katsetta myös joihinkin ”oikeisiin” töihin. Soittaminen ei koskaan tuntunut ensinnäkään työltä, mutta varsin selväksi alkoi käydä myös, että keikkamuusikon palkoilla ei elä.

No kerran sitten astuessani tuolloiseen kotikirjastooni Töölössä koin pienimuotoinen ”valaistumisen”: kirjaston musiikkiosasto voisi olla työpaikka, jossa pystyn hyödyntämään humanistis-tieteellis-taiteellis-tilkkutäkkimäiset tietoni ja taitoni ja saisin olla tekemisissä tämän rakastamani asian, musiikin parissa päivittäin!

Tuohon päivään mennessä olin ehtinyt tuskailia useammin kuin kerran, löydäkö ikinä töitä, joissa pääsisin yhdistämään toisaalta opinnot ja toisaalta käytännön muusikkouden yms. mukanaan tuoman kokemuksen edes jotakuinkin mielekkäällä tavalla. Haaveenani oli, kuten kellä tahansa löytää motivoiva, monipuolinen, haastava ja toisaalta arvoihini ja persoonalleni sopiva työ – sellainen, jonka voisın kokea yhteiskunnallisesti tärkeäksi ja henkilökohtaisella tasolla tyydytystä tuovaksi. Tämä tapahtui. Olen siitä hyvin onnellinen! Henkilökohtaisen tunteen lisäksi olen juuri viime vuoden lopulla saanut varsin mieluisaa palautetta myös kollegoilta ja työnantajaltani: minut valittiin Helsingin kaupunginkirjaston vuoden 2007 asiakaspalvelijaksi.

Näin minusta tuli musiikkikirjastonhoitaja, osa 2

Hain töitä Helsingin kaupunginkirjastosta ja sain, vaikka suoraan pystymetsästä olinkin, sijaisuuden pääkirjaston aikuistenosastolta syksyllä 2002. Tammikuussa 2003 oli alkamassa Helsingin kaupunginkirjaston ja Helsingin yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenian järjestämä täydennyskoulutus kirjastovirkailijoille. Pääsin mukaan tuohon koulutukseen ja opiskelin seuraavat 2,5 vuotta työn ohella informaatiotutkimuksen 35 ov:n kokonaisuuden. Pätevöidyin kirjastonhoitajaksi ja sain kyseisen pestin Itäkeskuksen kirjaston musiikkiosastolta, jonne olin siirtynyt samaan aikaan, kun koulutus alkoi.

Itiksen musiikkiosastolla olen toiminut tiiminvetäjänä vajaat kaksi vuotta, siitä asti kun edellinen osastonjohtaja lähti eikä hänen virkaansa enää täytetty. En ole neljän lähikollegani esimies, vaan muodostamme suoraan kirjastonjohtajan alaisuudessa toimivan tasa-arvoisen tiimin. Hoidan osaston normaalien töiden ohella aiemmin osastonjohtajalle kuuluneet tehtävät (kuten työvuoro- ja sijaisjärjestelyt, osastokokoukset jne. ja edustan osastoa kirjastomme johtotiimissä). Helsingin kaupunginkirjaston toiseksi suurimman musiikkikokoelman edustajana olen kirjaston musiikkityöryhmässä Muskossa ja yhtenä kolmesta helsinkiläisestä myös HelMet-kirjastojen seudullisessa Musahelmet –ryhmässä. Tämän vuoden alusta olen ollut myös Suomen musiikkikirjastoyhdistyksen hallituksessa – josta syystä tähän henkilöhaastatteluunkin päädyin – ja Suomen kirjastoseuran musiikkityöryhmän jäsen.

Varsin mukavaan tahtiin on työnkuvani kirjastossa laajentunut, voisi sanoa, että varsin paljon nopeammin kuin ikinä toivoin tai osasin odottaa, ja myös eri taval-

la. Minkäänlaiset johtamis- ja edustamistehtäväthän eivät ole koskaan erityisesti kiinnostaneet minua. En ole sellaisia tavoitellut, ennemminkin olen hangoitellut niitä vastaan. Ajattelen itsekriittiseen tapaani, että varmasti jossain aina on joku, joka pystyisi hoitamaan sellaiset tehtävät paremmin ja tehokkaammin jne – ja parhaan, soveltuvimman ja innostuneimman naisen/miehen toki homma tulisi hoitaa, oli kyseessä mikä hyvänsä tehtävä! Mutta joskusasiat vain tapahtuvat ja olen suureksi ilokseni ja vastoin hiukan pessimistisiä ennakkoodotuksiani ollut varsin tyytyväinen tähän uuteen rooliini. Olen saanut ilahduttavan paljon yllättävän myönteisiä kokemuksia, hyvää palautetta ja ihan varmasti lisää eväitä omaan reppuun. Sellaista ammatillista kasvua ja myös ihmisenä kasvua. Ja niin, tarvitaanhan kaikessa tekemisessä johtamista, muitten ihmisten, sitäkin joo, mutta itsensä johtamista vähintään aina.

Olen tässä tiiminvetämistehtävässä saanut ja joutunut tarkastelemaan uudella tavalla ja useammista lähtökohdista erilaisia kokonaisuuksia ja niiden välisiä kytköksiä. Niin henkilökohtaisiin vastuualueisiin/töihin ja omaan toimipisteeseen liittyvät kysymykset kuin edelleen laajempaa kirjastokenttää koskevat asiat ovat alkaneet muodostaa jatkuvasti kasvavan, tarkentuvan ja muuntuvan maiseman. Tuntuu hienolta löytää tämä uusi ammatillinen identiteetti ja alkaa pystyä sijoittamaan itsensä yhä paremmin hahmottuvaan kirjastoalan kontekstiin!

Musiikkiosasto työpaikkana

Itäkeskuksen kirjaston musiikkiosasto on kokoelmana Helsingin kaupunginkirjaston toiseksi suurin, Kirjasto 10 on selvästi suurin. Jotain osviittaa Itiksen kokoluokasta antavat seuraavat kokoelmatiedot: 23400 CD-levyä, 5300 nuottia ja reilut 600 DVD-levyä. Osastona olemme Helsingin isoin musiikkiosasto, joka toimii kirjastossa, jossa on kaikki muutkin perinteiset osastot, Kirjasto 10:hän on sellainen lähtökohtaisesti ei-perinteinen, omaleimainen teemakirjasto.

Tavallaan olemme kuin ”kirjasto kirjastossa” itessämme: hoidamme viiden hengen tiimillä kuormanpurkua lukuun ottamatta (ja ajoittain kyllä senkin) kaikki työt itsenäisesti: palautukset, hyllytyksen, varaukset, tietopalvelun ja kaiken muunkin asiakaspalvelun sekä hankinnan, uutuuksien vastaanoton ja käsittelyn, työvuorot, lomat, sijaisjärjestelyt, kokoukset jne. Tämä toki tilanteista riippuen hyvinkin läheisessä yhteistyössä naapureiden kanssa.

Koska olemme auki ma-to klo 10-20, pe 10-18 ja la-su 10-16, jakautuvat työt ja työvuorot siten, että kaikki saavat tehdä ja joutuvat tekemään kaikkea. Työtehtävien monimuotoisuus sopii itselleni aivan erinomaisesti. Pidän vaihtuvista, erityyppisistä ”rupeamista”, toisistaan aina jotenkin, joskus hyvinkin paljon eroavista työpäivistä – sellainen pitää mielen ja kropan liikkeessä. Tyypillistä on esim. se, että

teen aineistovalintaa tietopalvelutiskissä, singahdan asiakkaan tykö HelMet-päätteelle opastamaan ja heti perään hyllyille paikantamaan ja sitten palaan valintojen pariin. Liian vähän jää aikaa aineistotarjontaan tutustumiseen ja meneillään olevien erilaisten keskustelujen seuraamiseen saati sitten sellaisiin osallistumiseen. Työhuoneen ovella koputteleva asiakas ja askarreltavaa pursuava uutuuskärky – saati sitten välitöntä huomiota vaativata palautuskärkyt – ne on välttämätöntä hoitaa ensin...

Meillä on mukavasti koolla eri musiikinlajien ja genrejen taitajia, kahdella osastoni kollegalla on aktiivimuusikon tausta ja kaikilla meillä viidellä on hieman toisistaan poikkeava henkilökohtainen musiikkimaku sekä harrastuneisuus. Ja tiimityömme toimii hienosti! Klasatäti (lue: Hanna S.) voi kysyä vinkkiä muhevasta juurimusiikista tai aloittelevalle rumpalille soveltuvasta rudimenttivihkosesta ja toisaalta kinkkisempikin tuubaseksettosovitus löytyy...

Ja koska Itis on kävijämäärältään Helsingin vilkkaimpia toimipisteitä ja koko itäisen alueen pääkirjasto, on selvää, että meidän osastomme on myös varsin eloisa. Osastollemme varattu tila on lisäksi muuhun kirjastoon nähden pieni, hyllyt lähekkäin, tavara enemmän tai vähemmän ahtaasti alimmalta ylimmälle hyllylle sijoitettuna jne Eipä olekaan yksi ja kaksi kertaa päivässä, kun ollaan asiakkaan kanssa pyllä vasten pyllä – pum-pum! Itistä kaikkienensa ja musiikkiosastoa siinä samalla sopii hyvin kuvailla kotoisan tuttavalliseksi, värikkääksi, monipuoliseksi, ei-hiljaiseksi, energiseksi, viihtyisäksi ja usein kiireiseksikin. Mutta ennen kaikkea viihtyisäksi!

Monikulttuurista musiikkipalvelua

Helsingin kaupunginkirjastossa monikulttuurisen työn päävastuu on Monikulttuurisella ryhmällä (Moku), joka perustettiin vuonna 2004. Sen tehtävänä on kirjaston monikulttuurisen ja monikielisen toiminnan suunnittelu ja koordinointi. Meidän kirjastostamme on ryhmässä yksi edustaja, hänen kauttaan saamme ensikäden tietoa esim. suunnitteilla olevista tapahtumista, teemaviikoista tms. projekteista, ja voimme sitten reagoida vaikkapa rakentamalla tilaisuuden teemaan sopivan näyttelyn tai voimme pyrkiä hankkimaan kokoelmaan uutta, täydentävää ja ajankohtaista aineistoa, kulloiseenkin tilanteeseen ja tarpeeseen parhaiten soveltuen. Suurin vuotuinen tapahtuma, jonka järjestämisessä koko Itä-Helsingin kulttuurikeskus Stoa on mukana, on ”Värikäs itä”. Stoassa toimivat siis kirjaston lisäksi Työväenopiston itäinen alueopisto, Visuaalisen taidon ja taiteen talo Valtti, Helsingfors arbis -alueosasto sekä Ravintola Stoa.

Kokoelmapolitiikkaamme Itiksen asiakaskunnan monitaustaisuus vaikuttaa siten, että pyrimme aktiivisesti kehittämään etno-maailman-kansanmusiikkikokoelmia yleisesti ottaen (vaikkakin ko. musiikin mahdollisimman kattava hankinta pääasial-

lisesti toki Kirjasto 10:n erityisvastuualueena onkin) mutta erityisesti huomioon ottaen niiden kansallisuuksien kulttuurit, joita Itä-Helsingissä asuu runsaasti. Ylivoimaisesti suurimmat alueella asuvat maahanmuuttajaryhmät ovat venäläiset ja somalit, lisäksi sopii mainita virolaiset ja muista osista Afrikkaa kotoisin olevat. Usean vuoden ajan olemme mm. panostaneet venäjänkielisen viihteen (levyt ja laulukirjat) ja osin myös venäläisen nyky-rockin hankintaan niihin kohdistuvan suuren kysynnän perusteella.

Asiakkaiden toiveet ja hankintaehdotukset ovat tervetullut apu työssä. Osaston arjen pyörittämiseltä ei yleensä juuri jää aikaa sellaiseen vaadittavaan taustatyöhön, eri kulttuurien seuraamiseen jne, jonka pohjalta pystyisi suvereenisti tai edes jotakuinkin kohtuullisesti hoitamaan ajantasaista ”kulttuurituontia” levyhankintojen muodossa, ikävä kyllä. Itäkeskuksen kaltaisissa isoissa kirjastoissa palautus- ja lainausautomaattien käyttöön oton myötä on jutustelu, juurikin vinkkien saamisen näkökulmasta hyödyllinen ja muutenkin mielenkiintoinen vapaamuotoinen kommunikointi asiakkaiden kanssa vähentynyt huomattavasti. Ennen vanhaan tuli lähes kaikkien kirjastossa asioivien kanssa vaihdettua muutama sana luontevasti juuri palautus- ja lainatoimien äärellä, ja mikäs sen vaivattomampi tapa saada ensikäden tietoa asiakkaiden toiveista ja mielipiteistä, erilaisten kulttuuripiirien ”kuumista nimistä” ja ”bubbling under” -vaikutteista. Nyt vuorovaikutus keskittyy lähinnä jonkin spesifin kysymyksen tai ongelman äärelle eikä sen vuoksi ole yhtä monimuotoista kuin aiemmin.

Saattaapa tällaisen aineiston, kuten maahanmuuttajakulttuurien julkaisujen hankinta tosin olla haastavaa, ihan käytännön syistä vaikka nimeke olisi kuinka tarkkaan tiedossa: harvemmat ns. pienet mutta kiinnostavat artistit eri puolilta maailmaa pääsevät kovinkaan laajaan levitykseen oman kulttuurialueensa/maanosansa ulkopuolelle. Hankinnassa pyrimme tietenkin valitsemaan kulloinkin tarjolla olevilta listoilta kaiken sellaisen, joka saattaisi arviomme mukaan asiakkaita kiinnostaa, niin itähelsinkiläisiä kuin muuallakin asuvia.

Asiakaspalvelussa pärjää Itiksessä varsin pitkälle englannilla ja ihan vaan suomella, ovathan monet asiakkaamme jo toisen polven maahanmuuttajia. Henkilökunnassamme on lisäksi muutama venäjänkääntäjä, onneksi! Ihan välttämätöntä tuo em. joidenkin asiakaspalvelutilanteiden hoitamiseksi onkin, sillä ummikkoasiakkaita tai lähes sellaisia tulee kirjastoon tasaisin väliajoin ja usein juuri itänaapurista. Tällä hetkellä meillä on sekä oppisopimusoppilas että puoli vuotta talossamme työskentelevä harjoittelija, kumpikin somalitaustaisia. Tämä on erinomainen asia. Katsotaan millaisia uusia toimintatapoja ja/tai projekteja saamme heidän kanssaan toteutetuksi.

Suomen musiikkikirjastoyhdistys ja minä

Sellainen silmät ja korvat auki –meininki on päällimmäinen tuntemukseni nyt kahden hallituksen kokouksen kokemuksella! Mitään varsinaisia toiveprojekteja tai asioita, joihin ensitöikseni haluaisin tarttua, en osaa vielä mainita. Katsellaan nyt ensin, millaista tämän yhdistyksen toiminta ylipäänsä on. Eniten kiinnostaa kuulla ajankohtaisista asioista, juuri nyt meneillään olevista projekteista. Opin myös mielelläni tuntemaan näitä yhdistyksen kautta tapaamiani ihmisiä; kiinnostaa päästä näkemään ja kuulemaan edes hieman eri tahoilla ja eri osissa maata tapahtuvista asioista, min-käläisiä juttuja itse kukin parhaillaan on työstämässä. Toisaalta on kiva myös päästä kuulemaan yhdistyksen jäsenten musiikkikirjastollisista edesottamuksista, mielipiteistä laajemmin sekä vähän hahmottaa heidän erilaisia kiinnostuksen ja mahdollisesti jopa intohimojen kohteita – ollaanhan nyt tekemisissä juurikin sellaisen ammattikunnan kanssa, jonka motivaatio ei tosiaankaan ole maallinen mammona vaan jotain muuta. Näinhän se oli muusikkopiireissäkkin!

Niin, koen tämän yhdistysasian nyt alkuvaiheessa mahdollisuudeksi kuul-la musiikkikirjastolaisten ajatuksista ja olla mukana aiempaa laajemmassa keskustelussa. Tähän asti näkökulmani onkin pääosin rajoittunut lähipiiriin, pääkaupunkiseudulle ja siellä kaupunginkirjaston toimintaan. Kivaa olla aktiivisesti mukana ja tietää, missä mennään oman valtakunnan ja edelleen koko musiikkikirjastomaailman tasolla, ainakin teoriassa. Mutta aiempaa laajemmin joka tapauksessa. No niinhän se on vähän kaikessa, että asiat ja kysymykset tulevat heti paljon lähemmäs, kun on jollain tapaa itse henkilökohtaisesti kytköksissä niihin. Ne eivät enää ole vain ”jotain, mitä jotkut puhuvat ja tekevät jossain”.

Koen itseni vielä jokseenkin keltanokaksi kirjastoalalla, olenhan ensimmäisessä alan työpaikassani. Mutta tuntuu kyllä, että nyt vähitellen olen pääsemässä jyvälle Helsingin ja naapurikuntien kuvioista yleisen kirjaston näkökulmasta ja odotan mielenkiinnolla, miten tämä yksi alue ja sen toiminta asettuu laajempaan kokonaisuuteen ja millaisia uusia asioita ja näkökohtia musiikkikirjastoyhdistyksen kautta tulen kuulemaan ja oppimaan. Uudet kontaktit, tuttavuudet ja mahdolliset yhteistyökuviot, ja joku sellainen yleinen tietoisuus hyvistä naapureista, keskinäinen tuki ja ”emme ole yksin” -fiilikset ovat varmasti tämän yhdistystoiminnan antia.

Paikallista laajempaa: ulottuvampaa, näkyvämpää!

Erilaisten musiikkikirjastotyöhön kytkeytyvien (paikallista tasoa) laajempien tapahtumien, tempauksien, seminaarien, tapaamisten, juhlien etc. järjestäminen näkyy kuuluvan musiikkikirjastoyhdistyksen toimintaan keskeisesti – vaikuttaa hyvältä. Ja tarpeelliselta! Ammattikunnan edustajia eri puolilta maata kokoavat tapahtumat ovat tärkeitä, ne antavat kukin tahoillaan vähän eristyksissä työskenteleville musiikkikirjastolaisille silloin tällöin mahdollisuuden tavata kollegoja ”livenä”, ei vain keskustelufoorumeilla, ja toki juuri yhdistyksen puitteissa on parhaimmat resurssit (ja riittävässä määrin potentiaalista osallistujakuntaa) järjestää koulutus-, ekskursion- ja tutustumistilaisuuksia, toisin kuin millään yksittäisellä kirjastolla.

Toisaalta erilaisten tapahtumien ja tilaisuuksien järjestämisellä on ammattikuntamme sisäisen merkityksen ohella myös ulkoinen merkitys. Onhan sellainen sanonta olemassa, että poissa silmistä, poissa mielestä. Työskentelymme musiikkikirjaston puitteissa näkyy vain aktiiviselle asiakaskunnalle ja kollegoille. Tätä laajempi, yleinen tunnettuus, näkyvyys, ”myyvyys”, houkuttelevuus ja kiinnostavuus, uusien ja erilaisten asiakkaiden saaminen kirjastopalvelujen piiriin, se on tärkeää, ehkä tärkeämpää kuin koskaan aiemmin. Aktiivisuus monilla eri tasoilla ja toisaalta näkyminen/mukana olo erilaisissa yhteyksissä on myös kirjastojen tyyppisten yleishyödyllisten organisaatioiden toiminnalle välttämätöntä. Kirjaston imagoon onkin alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota.

Musiikkikirjastoyhdistyksen puitteissa on yhteistyön ansiosta mahdollisuus juuri tällaiseen, edes ajoittaiseen, vähän isompaan näkymiseen. Tänä vuonna esim. on tulossa marraskuussa varmasti suurta laulavaa kansanosaa kiinnostava – ja toivottavasti valtakunnallisessakin mediassa jonkinlaisen huomion saava (meidän täytyy pitää siitä huoli!) – ”Suuri toivelaulukirja –tempaus”. Hienoa, että yhdistyksen puitteissa organisoidaan tällaisia ja muunlaisia tempauksia ja tilaisuuksia.

Imagosta, näkymättömyydestä, ammatillisista ja muista vaatimuksista

Nämä tällaiset imagopuolen ja näkyvyyden tapaiset tekijät, houkuttelevuus, kiinnostavuus jne asiantuntevan ja hyvän palvelun ohella (tietenkin) johtavat kysyntään ja käyttöön. Ja kyllä: käyttäjämäärät onkin sitten enemmän kuin tärkeä elementti, tuloksellisuutta arvioitaessa käyttö erilaisin tapahtumin käsitettynä on mitä tiukimassa tarkastelussa ja vaikuttaa aivan ratkaisevasti kaiken toiminnan edellytyksiin. Siis niihin taloudellisiin sellaisiin. Näin siis siitä huolimatta, että kirjaston toiminnan lähtökohdat, periaatteet ja tavoitteet on (vielä toistaiseksi?) määritelty ainakin pää-

osin aivan muiden kuin markkinatalouden lainalaisuuksien pohjalta. Tuottavuuden arvioinnin pyrkimykset ja erilaisiin paremmin tai huonommin laskettavissa oleviin tapahtumiin kohdistetut jatkuvan kasvun odotukset – olivat käytetyt mittarit pyritty rakentamaan kuinka älykkäästi ja perustellusti tahansa – eivät vain kerta kaikkiaan luonnu sovellettavaksi kirjastoideologiaan ja kirjaston toimintaan mielestäni. Toimintaympäristömme, nykyinen yhteiskunta kuitenkin näyttää sitä edellyttävän. Ikävä kyllä.

HelMet-kirjaston Taloustutkimukselta tilaaman ei-käyttäjä -tutkimuksen keskeisin tulos ja sitä myöten viesti (HelMet)kirjastolle muuten oli juuri tähän liittyvä: teillä siellä kirjastolla on aivan upeita, kiinnostavia, laadukkaita ja monipuolisia jne palveluita, mutta niistä ei tiedetä, ”kirjasto ei näy missään”! Sinänsä kirjaston ”mediaseksikkyyden” puute, imagon ja kirjastoon liittyvät assosiaatiot, ”huomaamattoman arkinen itsestäänselvyydellisyys”, vaatimattomuus ja jonkinlainen meistä itsestämme pitkälti johtuva äänettömyys eivät ole uusia ilmiöitä, eivät tosiaan. Niihin vain näyttäisi alkavan olla välttämätöntä kyetä reagoimaan tehokkaammin, energisemmin ja kekseliäämmin kuin ennen.

Raha on taas vastassa, noin äkkiseltään ajatellen. Näyttävä ja hyvä kampanja vaatii resursseja, ja juuri niitähän (yleisellä) kirjastolla ei ole, ainakaan tarpeeksi. Tosin erinomaisesti onnistunut pelkkää myönteistä palautetta synnyttänyt ja aivan varmasti kirjaston näkyvyyttä positiivisella tavalla lisännyt kampanja ei välttämättä vaadi kohtuuttomia rahasummia: idea ja sujuva toteutus ovat ratkaisevia. Tästä hyvä esimerkki on HelMet-kirjastossa viime vuonna toteutettu koululaisprojekti, jossa kaikki kolmasluokkalaiset saivat kutsun tulla käymään omassa lähikirjastossaan ja vierailun yhteydessä jokaiselle annettiin oma kirkkaanoranssi, HelMet-logolla ja –tekstillä varustettu reppu/pussi. Aivan nappi idea, jossa toteutui monta hyvää juttua yhdellä kertaa!

Erilaiset yhteistyö- ja sponsorikuviot ovat alkaneet olla mukana kirjastojenkin toiminnassa yhä enemmän viime aikoina. Uudenlaisten toimintamallien ja yhteistyökuvioiden aktiivinen etsiminen lienee välttämätöntä. Luulenpa, että esim. erilaisen firmojen kanssa sovitut sopimukset voivat olla hyvinkin juttu, mikäli pidetään huoli siitä, että yhteistyökumppanit valitaan erittäin harkitusti ja sopimukset suunnitellaan laadukkaasti. Osalla firmoista on strategioihinsa ja linjauksiinsa nykyään jo liitetty jonkinlainen ”yhteiskunnallisesti vastuullisen toiminnan osio”, ja esim. (yleinen) kirjasto nähdään kuulemma ihan houkuttelevana ”kohteena” tai kumppanina. Nyt täytyy vain toivoa, että kirjaston puolelta osataan toimia ja hyödyntää tähän liittyvät mahdollisuudet!

Muutamia kelpo projekteja on jo toteutettu ja parhaillaan toteutetaan. Hyvin valikoidut yhteistyökumppanit ja laadukkaasti suunniteltu yhteistyö voi antaa uusia mahdollisuuksia (yleisen) kirjaston toiminnalle, ehkä taloudellisen tuen muodossa tai tahoista riippuen uudenlaisten palvelujen mahdollistamisen muodossa. Tällainen

lienee hyvin lähitulevaisuutta. Itse suhtaudun hiukan varoen, mutta en kielteisesti tämänsuuntaiseen kehitykseen. Ja vielä imagosta puheen ollen, me kirjastotädit saimme taas lisää ”henkisiä hengettömiä” nutturioihimme: juuri hiljattain ymmärtääkseni kohtuullisen luetussa ilmaisjakelulehdessä, City-lehdessä (4/2008) se näkyi taas, tuo sitkeässä elävä stereotypia. Okei, olihan vastaajia vain 600 mutta...

Musiikista harrastuksena

Sydän lämpenee aina kun kuulen, missä tahansa, livenä tai tallenteena mitään, mitä olen itse aikanaan päässyt soittamaan. Kyynel joskus nousee silmään...Ns. vakavaa klassista ja ns. keveää klassista, kaikenlaista... oopperaa, sinfoniaa, viihdettä ja pop-rock –matskua on tullut soitettua, muusikkovuosiini mahtui paljon ja monenlaista! Tällä hetkellä kaivan figelin aika harvoin esiin, on nimittäin jokseenkin turhauttavaa kun ”pää soittaisi” mutta sormet, ne eivät tahdo pysyä perässä. Ihan silkalla lihas-kunnolla on muuten iso osuus tuossa, vartin verran esim. napakkaa etydiä pistää tätä nykyä kädet, sormet etenkin pahan kerran maitohapoille! Treeniä vaan, sillähän ongelma korjaantuisi. Haaveissani on, että jonain päivänä kokoan muutaman vanhan soittoystävän koolle, kvartetiksi vaikkapa, ja sitten fiilistelisimme erinäisten, tuttuakin tutummiksi käyneiden biisien äärellä. Oi!

Töissä tulee harrastettua uutuuksien ja toki muunkin aineiston kuuntelua aivan tyylilajeja kaihtamatta aina kun tilanne sallii. Kotona soi musiikki tällä hetkellä harvemmin kuin joskus aiemmin. Nyt on sellainen hiljaisempi vaihe. Osuutta asiaan on myös kääpiöluppa-Onnilla, jonka herkkua kaikenlaiset johdot ovat. Kaiken kaikkiaan kuuntelen kotona melko harvoin klassista, todennäköisemmin sen sijaan jotakin, jonka luettelointitiedoissa mainitaan esim. ambient, elektroninen populaarimusiikki, popmusiikki, tekno, trip hop, lounge, Ranska, Islanti, Norja, Iso-Britannia jne.

Mitä konsertteihin ja keikkoihin, ylipäänsä live-esityksiin tulee, olen jokseenkin kaikkiruokainen – pääasia että muusikot ovat tekemässä lavalla sitä, mitä eniten haluavat ja mielellään niin hyvin kuin kykenevät. Hyvä, tervetullut kuuntelukokemus ylipäänsä tiivistyy kuulijan näkökulmasta, ainakin itselläni kai jotenkin siihen tapaan, että koen saaneeni jotain, jokin on liikautanut, olen tuntenut jotain ja useimmiten sen jonkin soisi muodostuvan mielihyvän eri sävyistä ja asteista.

Ja vielä vähän tulevaisuudesta

Tästä CD-levyn katoamisesta ei tulevaisuutta ja edessä tai meneillään olevia muutoksia pohdittaessa tietenkään voi olla puhumatta. Siinä onkin kysymys, johon ei

kellään ole vastausta tässä ja nyt. mutta joka on herättänyt paljon keskustelua ja spekulointia musiikkikirjastolaisten keskuudessa. Hyvä niin, emme ainakaan ole unessa.

Jos oletetaan, että musiikin julkaiseminen CD-formaatissa vähenee jatkuvasti vähintään nykyistä tahtia tai vielä jyrkemmin, tulee löytää nykyiselle kokoelmakäsitteelle ja kokoelman rakentamisen käytännölle nykyisen pohjalta uudenlainen suunta, mahdollisia uusia painopisteitä ja uusia aineiston ja sisältöjen asiakkaille tarjoamisen muotoja. Jos pitäisi yrittää tehdä jonkinlainen mahdollisimman yksinkertainen, yksiselitteinen lähitulevaisuuden musiikkikirjastotyön linjanveto, voisi ehkä ajatella, että keskityisimme jatkossa aktiivisesti ja pääosin siihen aineistoon, jota ei tarjota verkossa. Levyfirmat ja muut kaupalliset toimijat saisivat vapaasti hoitaa musiikin nettijakelun isossa mittakaavassa (määrällisesti, ehkä ei aina laadullisesti...) – kirjaston ei välttämättä tarvitse yrittää taistella sitä vastaan.

Aika suuri osa aineistosta kai sentään julkaistaan edelleen myös CD-levyn tai LP:n muodossa, joskus jopa ainoastaan viimeksi mainittuna. Ja jos ajatellaan kirjasto-

ideologiaa, onhan meillä sellaisia aivan ensiluokkaisia tärkeitä arvoja ja tavoitteita, kuten monipuolisuus, ei-kaupallisuus, omaehtoisen harrastamisen tukeminen, myös marginaalisempien kulttuurin ilmiöiden sekä vaihtoehtoisuuden tukeminen, valinnanvapauden ja erilaisten vaihtoehtojen tarjoaminen. Ei tämä musiikkikirjastotoiminta CD-levyn myötä mihinkään hiivu, ei sen merkitys *per se* häviä. Muoto, tekninen toteutus ja ehkä painopisteet, ne voivat muuttua. Onhan meillä sitä paitsi myös nuotit, kirjat, soitonopetusmateriaalit, karaoke-DVD:t etc., ja muuten, viimeksi mainittujen kysyntä on aivan huima!

Verkkopalveluihin, mahdollisuuksiin ja tulevaan liittyen, edelleen...

Tokihan olisi järkevää ja varmasti oman hyvin kiitollisen asiakaskuntansa tavoittavaa voida tarjota tulevaisuudessa myös ”latauslainaamispalvelua” tai miksi sitä sitten

kutsuttaisiinkin, mikäli tekniikka, tekijänoikeudet, lisenssit, sopimukset jne. saadaan taipumaan jotenkin järkevällä tavalla sellaista toimintaa kirjaston puitteissa tukemaan. Niin, eikä kaikki musiikkiaineisto kuitenkaan ikinä tule siirtymään vain verkkoon mp3-formaattiin. CD:n käyttö kuuluu kääntyneen laskuun, mutta ihan nopeasti se ei häviä, uskoisin. Meidän täytyy musiikkikirjastossa olla aktiivisia ja seurata ja tuntea nämä molemmat tendenssit ja kehittää, muuntaa toimintaamme niiden mukaisesti.

Rinnakkaisia palveluja ja toteutustekniikoita on välttämätöntä kehittää edelleen. Esimerkiksi musiikkiaineiston ja erityisesti äänitteiden saatavuuden näkökulmasta tilanne on jo jonkin aikaa ollut juurikin kaksijakoinen. On yhtäältä fyysinen kokoelma ja toisaalta ”access” –tyyppisiä palveluja, verkon yli tavoitettava kokoelma tai useampia rinnakkaisia (esimerkiksi Naxos Music Library –verkkokuuntelupalvelu).

Ja muistetaan verkon vuorovaikutteisuus, nopean päivityksen edut, ääni+kuva+teksti+liike –ominaisuudet, helppo ja ”ilmainen” saatavuus (koneita ja päätteitä tarjolla jo ties missä paikoissa ihmisten käyttöön jollei kotona ole ja vaikka olisikin). Kyllä kaiken kaikkiaan verkkopalvelut ovat mielestäni oma, antoisa ja varsin tärkeä osa musiikkikirjastotyötä. Verkko/netti tuo sekä mahdollisuuden uusiin, erilaisiin toimintamuotoihin ja palveluihin että voi tukea ja täydentää vanhoja. Monipuolisuus, vaihtoehtojen runsaus, mikäli sitä ei tavoitella laadun kustannuksella on lähes poikkeuksetta aina hyvä, asiassa kuin asiassa, ja kuuluu myös kirjastotyön perusarvoihin.

Kokoelmapolitiikasta ja uusista toimintamahdollisuuksista

Kunakin aikana esiintyy musiikillisia ilmiöitä laidasta laitaan: osa kuihtuu nopeasti, osa jää marginaaliin ja osa muodostuu klassikoiksi ja kaikkea näiden väliltä. Eiköhän kirjaston säilyttämis- ja arkistointitehtävän mukaisesti ole tarkoituksenmukaista pyrkiä mahdollisuuksien ja resurssien puitteissa tallentamaan tuota kirjo tuleville sukupolville nautittavaksi, hämmästeltyväksi, tutkittavaksi tai kauhisteltavaksikin, heh. Mennyt ruokkii tulevaa. Tulevaisuuden innovaatioista voi tulla myöhemmän tulevaisuuden perusmuonaa...Harkitulla työnjaolla laaja-alainen säilyttäminen on mahdollista toteuttaa jotakuinkin laadukkaasti.

Toki yleisen musiikkikirjaston tulee kyetä palvelemaan myös tämänhetkistä, aktuaalista asiakaskuntaansa. Resurssit pyrittäköön jakamaan siten, että aineistoa olisi kysynnän mukaisesti tarpeeksi asiakkaiden saatavilla juuri nyt. Sopiva tai riittävä osuus resursseista tulee sitten puolestaan käyttää sellaisen vähemmän kysytyn, laidoilla olevan hankintaan. Musiikin minkäänlainen ulkokohtainen arvottaminen

sinänsä on mielestäni järjetön ajatus. Tarkoitan, että musiikki on arvokasta aina suhteessa sen tekijään, esittäjään tai kuunteliin. Miten arvokasta joku musiikin laji tai tyyli on johonkin toiseen verrattuna, sitä ei voi muutoin määrittää paitsi kukin itselleen. Kysyntä – ja lopulta yksittäisen kuuntelijan, asiakkaan kokemus – ovat ehkä näin musiikkikirjastolaisen näkökulmasta mahdolliset relevantit arvot, indikaattorit, joiden varaan tarjolle asetettavaa aineistoa korkeintaan voi tarkastella.

Meillä Suomessa on musiikkikirjastojen hallinnassa aivan upea ja monipuolinen kokoelma levyistä soitonopetusmateriaaleihin ja kaikki siltä väliltä, jopa soitimia ja laajakaistoja saa lainaksi. Kyllä tätä kokoelmaa aivan varmasti voitaisiin hyödyntää ja tuotteistaa nykyistä paremmin. Nythän tavallaan vain odotamme asiakkaan tulevan ja ilmaisevan tarvitsevansa/haluavansa jotakin, yleisesti ottaen.

Se, että yhteiskunnassamme musiikkikasvatuksen – ja yleensä taidekasvatuksen – arvostuksen puute näkyy esimerkiksi peruskoulun opetussuunnitelmassa tuntimäärien vähentämisenä ja valinnaisaineiden supistamisena on mielestäni erittäin huolestuttavaa, surullista ja lisäksi lyhytnäköistä. Musiikkioppilaitoksiin puolestaan hyväksytään ja toisaalta niihin mahtuisikin vain osa halukkaista, eikä niissä opiskelu ole mikään ihan halpa harrastus. Yleinen kirjasto voisi hyvinkin tarjota jonkinlaista täydentävää tarjontaa musiikkikasvatuksen saralla nykyistä enemmän. Mutta huom. ei niin, että me jo nyt täysin ylityöllistetyt/alipalkatut kirjastoalan ammattilaiset alkaisimme vetää muskareita ja kenraalibasso-workshopeja muiden tehtäviemme lisäksi! Mahdollinen aktiivinen musiikki- tai taidekasvatus tulisi järjestää yhteistyössä muiden tahojen kanssa – sekä suunnittelun että toteutuksen osalta.

Itse olen viimeaikoina pyörityt mielessäni ajatusta kirjaston puitteissa hyvinkin mahdollisesta musiikkikasvatuksellisen toiminnan systemaattisesta kokonaisuudesta. Se vaatisi aivan eri mittakaavassa resursseja nykyiseen verrattuna mutta ideana se voisi olla mielekäs ja helposti tuotteistettavissa (päivän sana...). Tästä on ollut hajanaista puhetta kollegoiden kanssa eri yhteyksissä. Idean voisi esittää lyhyesti seuraavasti: innostunut henkilö tai porukka – kirjaston lainainstrumentit – kirjaston tarjoama harjoittelutila – mahdollisesti työpaja/opastusta ammattilaisen johdolla muutamia kertoja (yhteistyössä esim. paikallisen koulun musamaikan tai musiikkiopiston bändikoulun opettajan kanssa) – esiintymistilaisuus ”stagella” kirjastossa – kirjaston studio käytettävissä: oman demon työstö – kirjaston demotorniin – kirjaston musasivuille nettiin – kirjastoradioon – ja... maailmanvalloitus!

Sellainenkin voisi olla mahdollista, lasten ja nuorten musiikkimaun ja musiikillisen yleissivistyksen/-tietämyksen yksipuolistumisesta, heikentymisestä huolestuneena tässä pohdiskelen, että musiikkikirjastoammat-tilaiset ja musiikkikasvattajat laativat ”Musiikkia a:sta ö:hön ja kauemmaksikin” –teemaisen paketin (vaikka CD-levyinä), joka sisältää mykistävän monipuolisen ja yllättävän monenkirjavan sortimentin ihan kaikenlaista musiikkia ympäri maailmaa. Tällaiset paketit kiertävät

12
1/2008

esim. kouluissa siten, että levyjä soitetaan vaikka kuvaamataidon (onko sellainen aine vielä...?) ja liikuntatuntien aikana, oppilaille annetaan tilanteesta riippuen tietoa vähän tai paljon (kyseessä ei olisi mikään sovellettu musiikinhistoriantunti sinänsä!). Ainoa varsinainen tavoite olisi, että nuori ihminen saisi todella runsaan määrän musiikillisia impulsseja, erilaisia kuulokokemuksia, uusia elämyksiä, mahdollisuuden ehkä yllättävienkin havaintojen syntymiseen tyyliin: ”Onks tällaista olemassa? – Wau! Yök!” Mielenkiinto aivan varmasti heräisi jossain kohden, keskustelua nyt vähintään luulisi syntyvän luokkatovereiden kesken; tilanne ei olisi millään muotoa vaativa tai muodollinen musiikin kokemisen osalta, eikä nuoren siis tarvitsisi erikseen tietoisesti hakeutua asian äärelle. Kynnys tällaiselle musiikkikulttuurikasvatukselle olisi matala kaikkien toimijoiden näkökulmasta, niin kirjaston, koulun/opettajan kuin oppilaankin. Eikä maksa mitään!

Ihanteellinen musiikkikirjasto

Eiköhän tuo ihanteellinen julkinen musiikkikirjasto tule peräti todeksi, kunhan Keskustakirjasto Töölönlahdella tai siinä jossain vielä lähempänä ydintä aikanaan avataan. Ainakin näin voi toivoa! Ainakin tähän asti julkistettujen visioiden ja suunnitelmien mukaan on enemmän kuin sallittua asettaa tälle projektille korkeat odotukset. Lukekaapa kaikki tuore selvitystyön raportti, ellette ole sitä jo tehneet osoitteessa <http://www.hel2.fi/ajankohtaista/keskustakirjasto/kirjasto.pdf>.

Nyt vain hyvissä ajoin osaava, innokas, vankkaa ammatillista näke-myksellisyyttä omaava visionäärien ryhmä koolle ja heille tämän tulevan Keskustakirjaston musiikki-osaston (musiikkikerroksen? musiikkisiiven!) suunnittelu tehtävänantona. Ja musiikkikirjaston tiloihin, kaiken muun hyvän lisäksi paljon, paljon valoa ja viherkasveja, tietenkin!

Ja onhan se vain niin, musiikki tekee hyvää, me kaikki tiedämme sen. Aivo-infarktistakin voi tieteellisen tutkimuksen perusteella toipua nopeammin oman mielimusiikin avulla, näin uutisoitiin hiljattain. Mitä voi sanoa... musiikin mysteeri on kaunein.

Kulttuuriaineistolaki tuo verkkomusiikin Kansalliskirjastoon

Tapani Moisio & Tuomas Tyyri

■ Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007) tuli voimaan vuoden 2008 alussa. Pitkällisen vapaakappalelainsäädännön uudistamistyön tuloksena myös sähköinen julkaisutoiminta on viimein lain piirissä. Musiikin osalta vaikutukset ovat merkittäviä, kun alati lisääntyvän verkkomusiikin arkistoinnille on saatu lain takaamat edellytykset. ■

Uusi kulttuuriaineistojen tallettamis- ja säilyttämislaki (lyhyemmin kulttuuriaineistolaki) kumosi vuonna 1980 säädetyn vapaakappalelain. Painotuotteet sekä ääni- ja kuvatallenteet kuuluivat jo vapaakappalelain piiriin. Uusina aineistoina mukaan tulivat muut tallenteet, kuten CD-ROM-levyt; verkkoaineistot; elokuvat ja radio- ja televisioaineistot.

Muutokset tallenteiden luovuttamisessa

Pääsääntöisesti julkaisuja täytyy luovuttaa kuusi kappaletta (kirjat, aikakauslehdet, kartat, nuottijulkaisut). Äänitallenteita luovutetaan enää yksi kappale kutakin, kun aiemmin niitä luovutettiin kaksi kappaletta. Vuosina 1981–2007 julkaistuista äänitteistä Jyväskylän yliopiston kirjastoon kertynyt vapaakappalekokoelma lakkaa näin ollen karttumasta. Tallenteet luovutetaan myös silloin, kun niitä on valmistettu vähemmän kuin 50 kappaletta. Kuitenkin, jos ulkomailla valmistetusta painoksesta tuodaan Suomeen vähemmän kuin 50 kappaletta, luovutusvelvollisuutta ei ole. Uu-

den lain mukaan kaikista luovutuksesta aiheutuvista kustannuksista vastaa aineiston luovuttaja ja säilytyskustannuksista vastaanottaja.

13
1/2008

CD-äänilevyt Kansalliskirjastossa

Kansalliskirjaston näkökulmasta musiikkia sisältävä CD-levy tulee olemaan tärkeä aineistoryhmä vielä hyvän aikaa. Ongelmana on saada tieto niistä julkaisuista, joissa suomalainen julkaisija ostaa äänitepainoksen teknisen valmistuksen (lähinnä monistamisen) ulkomailta. Edelleen suomalainen julkaisija voi olla asiakkaana suomalaisella audioalan yrityksellä, joka ostaa taiteellis-teknisen tuotantoprosessin jälkeen monistamisen alihankintana esimerkiksi eurooppalaiselta CD-tehtaalta. Tämän tyyppinen toiminta näyttäisi olevan kasvussa, ja näissä tapauksissa luovutusvelvollisen julkaisijan tavoittaminen on hankalaa.

Verkkoaineisto lain piiriin

Kansalliskirjaston kannalta merkittävin muutos vanhaan lakiin verrattuna on sähköisen julkaisutoiminnan saattaminen vapaakappalesäädösten piiriin. Uudistus on tärkeä ja koskettaa myös musiikkiaineiston kartuttamista olennaisella tavalla. Musiikin jakelu internet-verkossa on voimakkaasti kasvava julkaisuväylä, ja tallennettutannon kohtalosta käydään lähes taukoamatonta keskustelua. Tässä mielessä on tärkeää, että myös verkkojulkaisut on viimein tunnustettu aidoksi kulttuuriaineistoryhmäksi, jonka säilyttämiselle on taattava yhtäläiset edellytykset muun julkaisututannon kanssa.

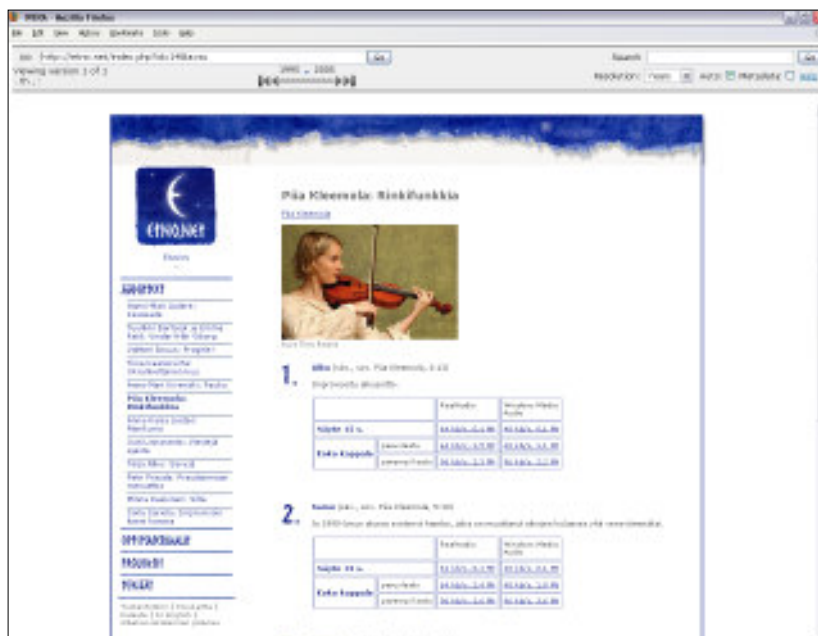
Eräs periaatteellinen ero tallenteiden ja painotuotteiden sekä verkkoaineiston kartuttamisen välillä on, että verkkoaineiston osalta vastuut ja velvollisuudet ovat ensisijassa Kansalliskirjastolla, kun fyysisissä aineistoissa velvoitteet kohdistuvat suoremmin luovuttajiin. Kansalliskirjaston ”tehtävänä on ohjelmallisesti hakea ja tallentaa yleisön saatavilla olevaa verkkoaineistoa tietoverkoista. Haettavaan ja tallennettavaan verkkoaineistoon tulee sisällyttää edustavasti ja monipuolisesti tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa” (lain 7 §). Ainoastaan siinä tapauksessa, että haku ja tallentaminen ei syystä tai toisesta onnistu, voi Kansalliskirjasto velvoittaa verkkojulkaisijan joko mahdollistamaan aineiston haun tai luovuttamaan sen.

Toinen merkittävä ero verkkoaineiston sekä tallenteiden ja painotuotteiden kartuttamisen välillä on kysymys aineiston kattavuudesta. Kun fyysiset julkaisut pyritään saamaan lain määritelmien puitteissa täydellisesti ja kattavasti, on verkkoaineiston

osalta tyydyttävä otoksiin keräyshetkellä verkossa olevasta tarjonnasta. Näin ollen täydelliseen kattavuuteen ei voida pyrkiä verkkomusiikinkaan osalta, eikä siihen laki siis edes edellyttä. Käytännössä aineiston kattavuus riippuu kulloinkin käytettävissä olevista resursseista.

Kansalliskirjastossa on määritelty kolme toisiaan täydentävää verkkoaineiston keräysperiaatetta: 1) laajat vuosittaiset keräykset, 2) valikoitujen aineistojen keräykset verkkoharavoinnein ja luovutusten kautta sekä 3) tiettyyn rajattuun aihealueeseen liittyvät teemakeräykset. Kaikkien näiden keräystapojen kautta voidaan saada talteen myös musiikkiaineistoa. Lisäksi on määritetty tiettyjä aineistoryhmiä, joita pyritään tallentamaan mahdollisimman kattavasti. Eräs tällainen aineistoryhmä on yksinomaan verkossa julkaistava kotimainen musiikki (äänitteet ja nuottijulkaisut). Tätä aineistoa pyritään myös kuvailemaan kansallisdiskografia VIOLAan mahdollisuuksien mukaan.

Lain mukaan Kansalliskirjaston on laadittava verkkoaineiston keräys-suunnitelma, jonka Opetusministeriö vahvistaa. Suunnitelmassa määritellään tarkemmin, miten aineiston hakua, tallentamista ja luovutuskäytäntöjä aiotaan toteuttaa. Ensimmäinen tällainen suunnitelma tehdään vuodelle 2009.

Verkkoarkistoon tallentuu avoimessa internet-verkossa olevaa aineistoa.

Aineiston haravoinnit ja luovutukset

Verkkokeräyksiä toteutetaan Kansalliskirjastossa niin sanotulla haravointiohjelmistolla. Sillä saadaan talteen pääasiassa aineistoa, joka on vapaasti käytettävissä avoimessa internet-verkossa. Haravointeja on tehty laillisesti jo vuodesta 2006 lähtien, jolloin tekijänoikeuslain uudistus antoi Kansalliskirjastolle oikeuden kopioida ja arkistoida tietoverkossa vapaasti saatavilla olevaa aineistoa. Samana vuonna toteutettiin laajahko musiikin verkkoaineistojen keräys. Tätä aineistoa on testimielessä myös kuvailtu VIOLAan. Haravointien kautta kerätty aineisto tallentuu niin sanottuun verkkoarkistoon ja on käytettävissä verkkoarkiston omalla käyttöliittymällä.

Haravaohjelmistolla on mahdollista saada talteen myös käytöltään rajoitettuja aineistoja, kuten salasanojen takana olevaa tai maksullista musiikkia, mikäli ohjelmistolle syötetään tarvittavat pääsykoodit aineiston avaamiseen. Kulttuuriaineistolain mukaan verkkojulkaisijan on tällainenkin haku mahdollistettava, jos Kansalliskirjasto niin vaatii (edellä mainitun keräyssuunnitelman puitteissa). Toistaiseksi tämänkaltaisesta toiminnasta ei kuitenkaan ole kokemuksia.

Kansalliskirjaston kannalta kenties toivottavampi tapa saada rajoitettua aineistoa ovat suorat aineistoluovutukset. Kun tekniset valmiudet ovat riittävän pitkällä luovutuksia varten, aukeaa Kansalliskirjastolle mahdollisuus saada esimerkiksi kaupallista verkkomusiikkia suoraan julkaisijoilta luovutusten kautta. Laki edellyttää lisäksi, että luovutettavan aineiston mukana on annettava siihen sisältyvät kuvailutiedot ja muu metadata.

Aineiston kuvailu

Tähän asti kaikki vapaakappaleina saadut äänitteet on kuvailtu kansallisdiskografia VIOLAan. Tallenteiden osalta näin menetellään jatkossakin. Verkkomusiikin hallitsemattoman suuresta massasta johtuen sen kuvailussa joudutaan kuitenkin tekemään priorisointeja ja rajoituksia. Ensimmäinen priorisointi toteutuu alustavien suunnitelmien mukaan jo aineiston keräysvaiheessa, kun aktiivisen keräyksen piiriin valitaan kotimaista musiikkia, jota ei ole julkaistu tallenteina tai jota ei syystä tai toisesta ole saatu kansalliskokoelmaan vapaakappaleina.

Toinen priorisointi liittyy aineiston käytettävyyteen. Haravointien kautta saatu aineisto on haettavissa ja käytettävissä verkkoarkiston käyttöliittymällä. Sen sijaan luovutusten kautta saadut verkkoäänitteet ja -nuottijulkaisut eivät tallennu verkkoar-

kistoon. Tästä johtuen luovutetun aineiston on ajateltu olevan kuvailussa etusijalla. Oma haasteensa verkkomusiikin kuvailussa on luettelointikäytänteiden luominen aineistoryhmälle, jota ei ole käytännössä aiemmin kuvailtu ja jolle ei ole olemassa valmiita, yksiselitteisiä luettelointisääntöjä. Luetteloinnin tarkkuus on kysymys, josta osaltaan riippuu, mitä ja kuinka paljon lopulta voidaan sisällyttää kansallisdiskografiaan. Toistaiseksi verkkomusiikki on haluttu nähdä tasaveroisena aineistona tallenteiden ja painatteiden rinnalla, joten myös luetteloinnin tarkkuus on päätetty pitää yhteneväisenä eri aineistolajien kesken.

Aineiston käyttö

Musiikin verkkoaineistojen asiakaskäyttö tulee olemaan mahdollista muiden verkkoaineistojen tapaan Kansalliskirjastossa, vapaakappalekirjastoissa, eduskunnan kirjastossa ja Kansallisessa audiovisuaalisessa arkistossa (entinen Suomen elokuvaarkisto). Tätä varten kyseisten laitosten tiloihin perustetaan erilliset työasemat, joilla aineistoa voi käyttää, mutta ei kopioida digitaalisesti. Kansalliskirjastossa asiakaskäytön odotetaan tulevan mahdolliseksi kuluvan vuoden aikana. Aineisto on alkuvaiheessa haravointien kautta saatua, verkkoarkiston käyttöliittymän avulla käytettävää verkkoaineistoa. Myös luovutusten kautta saatu musiikki tulee asiakaskäyttöön, kunhan tällaista aineistoa aletaan saada talteen.

15
1/2008

Levylainaamosta kansalaisten musiikilliseksi olohuoneeksi

Viivi Tulkki

Ajatus lainastosta on vanhanaikainen. Tapahtumat vyöryvät kirjastoihin, kirjallisuuspuolella riittää joka päivälle kirjailijavierailuja, runoraateja, satutunteja eri kielillä ja lisäksi kirjavinkkausta, kouluyhteistyötä ja mediakasvatusta. Miten musiikkikirjastot voivat yltää samaan ja valmistautua siihen, että lainaustoiminnan merkitys pienenee?

Helsingin kaupunginkirjastossa työskentelevä informaatikko **Samuli Kunttu** kertoo, mitä uudenlaisten “olohuonekirjastojen” edelläkävijä Kirjasto 10 tarjoaa levyjen lainaamisen lisäksi: ”Kymppiklubi on aloittanut toimintansa vuoden alusta. Täällä on järjestetty tapahtumia laidasta laitaan koko kirjaston olemassaolon ajan, ja niille haluttiin luoda yhtenäinen profiili yhteisellä otsikolla, viikonpäivällä ja kellonajalla. Tapahtumat sinänsä voivat olla sisällöltään hyvinkin erilaisia. Yhteinen ni

Viivi Tulkki (kuva Heikki Poroila)

mittäjä niille on kuitenkin musiikki. Vakituksia yhteistyökumppaneitamme ovat tällä hetkellä Korvat auki –yhdistys, dj Tixa ja Clip Kino. Klubi pyörii sunnuntaisin klo 16-18. Tapahtumien koordinoinnista vastaa yksi henkilö. Toki järjestämme edelleen myös muita yleisötilaisuuksia.

Haluamme toimia vuorovaikutteisena ympäristönä ja jakaa tapahtumia myös verkon kautta ihmisten koettaviksi, sikäli kun se tekijänoikeuslain puitteissa on mahdollista. Kirjasto 2.0 –ajattelun mukaisesti toivomme asiakkaiden roolin muuttuvan passiivisesta aktiiviseksi esim. sisällöntuotannon suhteen. Helsingin kaupunginkirjaston kotisivuilla on avattu keskustelupalstat asiakkaille, ja Kympin kotisivuilla pyörii mm. kuukauden demo. Meillä on jatkuvasti myös näyttelytoimintaa.”

Pikaisen nettiplarauksen tuloksena kirjastojen järjestämiä musiikkitapahtumia löytyy myös muualta; Vaasassa on järjestetty muusikkotreffit, Helsingin Kannelmäessä on soitinvinkkausta ja Joensuun kaupunginkirjasto järjestää yhteistyössä musiikkiopiston kanssa ”Tämän laulun haluaisin kuulla” –toivekonsertin. Tampereen Metsossa pyörii kevään ajan musiikkiaiheinen luentosarja ja Espoossa järjestetään demoilta, eli esiintymistilaisuus nuorille lupauksille.

Musiikin harjoitteluun on tarjolla tiloja ja välineitä monessakin kirjastossa. Kirjasto 10:n ja Espoon Leppävaarassa sijaitsevan Sellon kirjaston soittuhuoneiden käyttöaste on yli 90 %. Kirjasto 10:ssä voi sähköpianolla varustettuun soittuhuoneeseen

lainata mukaan myös akustisen kitaran, sähkö- tai bassokitara. Sellon kirjastossa vaihtoehtoina ovat piano, flyygeli ja urkuharmooni.

Studiotyöskentelyyn tarvittavia laitteita ja ohjelmia on tarjolla ainakin kahdessa edellämainitussa kirjastossa. Studiot ovat myös kovassa käytössä ja käyttäjät edustavat kaikkia ikäryhmiä. Myös projekteissa riittää vaihtelua; joku haluaa äänittää levyn joululahjaksi sukulaisille, toinen räppää albanian kielellä ja koululuokka tekee kuunnelman itse kirjoittamastaan materiaalista.

Aivan ongelmitta kaikki uudet ideat eivät välttämättä jalkaudu. Musiikin tekoon, äänen käsittelyyn ja nuotinkirjoitukseen liittyvät ohjelmat eivät ole ollenkaan niin helposti omaksuttavissa kuin vaikkapa toimisto-ohjelmat, ja ne vaativat käyttäjältään hyviä musiikillisia perusvalmiuksia ja jonkin verran teknistäkin osaamista. Hienosta ohjelmasta ja laitteistosta ei ole paljon iloa, jos henkilökunta ei kykene opastamaan asiakasta niiden käyttöön. Kirjasto 10:ssä ongelma on ratkaistu rekrytoimalla media-assistenttiopiskelija oppisopimuskoulutukseen. Espoossa osa henkilökunnasta on jonkin verran perehtynyt studion käyttöön.

Myös tapahtumien järjestäminen markkinointineen on taito sinänsä, ja vaaditaan osaavaa henkilökuntaa ja taloudellisia valmiuksia, ennen kuin se muuttuu puuhastelusta vakavasti otettavaksi toimintamuodoksi. Ideointivaiheessa saattaa olla vaikeaa ennustaa, kuinka paljon voimavaroja idean toteuttaminen vaatii. Tapahtumat tullaan jättämään yksittäisiksi voimaponnistuksiksi, koska ne on toteutettava perustyön ohessa, eikä niiden järjestäminen ole välttämättä varsinaisesti kenenkään tehtävä. Yleisötilaisuuden järjestäminen teettää yllättävän paljon työtä, vaikka se toteutettaisiin yhteistyössä jonkin ulkopuolisen tahon kanssa. Kirjastojen musiikkiosastot toimivat usein myös hankinta- ja luettelointiosastoina, eikä tapahtumien järjestämisen perinnettä ole ehkä tästäkään syystä päässyt muodostumaan samalla tavalla kuin kirjallisuuspuolella.

Sisällöntuotanto erilaisille verkkosivuille ei ole kovin suuri harppaus perinteisestä valikoimaluetteloiden työstämisestä. Levyvinkkejä ja perusteellisempiakin levyarvioita löytyy ainakin Oulun kaupunginkirjaston musiikkisivuilta ja Helmet-musiikkisivuilta. Jälkimmäinen sivusto on perustettu avaamaan Helmet-musiikkikokoelmaa. Sivustolla on aineistoa pienemmistä levyvinkeistä laajoihin kokonaisuuksiin. Sisälöstä vastaa Helmet-kirjastojen henkilökunta. Tekninen toteutus on keskitetty Helsingin kaupunginkirjastoon. Samanlainen toimintamalli sopisi hyvin toteutettavasti myös valtakunnallisesti, jolloin pienimpienkin kirjastojen henkilökunta voisi kantaa kortensa kekoon ilman että saisi vaivoikseen teknisen puolen kiemuroita. Verko-

palveluista maininnan ansaitsee myös *Musiikin ja säveltäjien Oulu* –tietokanta, jonka kirjasto on toteuttanut yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Mitä on pedagoginen työ kirjastossa? Kirjallisuuspuolella se tarkoittaa esim. kirjastonkäytön opetusta, kouluyhteistyötä, kirjavinkkausta ja tietotekniikka- ja tiedonhaku-kursseja asiakkaille. Kirjallisuudesta puhuminen on kirjastoissa arkipäivää, mutta musiikkiosastoilla on vierastettu ja arasteltu musiikin asiantuntijana esiintymistä. Halutaan ehkä olla neutraaleja, koska musiikkimieltymykset herättävät ihmisissä enemmän intohimoja kuin kirjallisuusmieltymykset. Kuitenkin musiikkivinkkausta voitaisiin hyvinkin järjestää erilaisille asiakasryhmille samoin edellytyksin kuin kirjavinkkausta. Musiikin tiedonlähteitä on helpompi esitellä kuin musiikkia. Espoossa on muutaman kerran järjestetty asiakaspastustilaisuus internetin musiikkitarjonnasta. Sellon kirjastossa on myös on hiljattain aloittanut työnsä pedagoginen informaatikko, jonka tehtävänä on kehittää kouluyhteistyötä musiikin osalta.

Uudistuminen edellyttää, että kokoelmatyön, tietokantatyön ja asiakaspalvelun ulkopuolelle jäävää sektoria ei mielletä enää oheistoiminnaksi, vaan se hyväksytään eräänlaiseksi peruspalveluksi ja resurssoidaan sen mukaisesti myös musiikkiosastoilla. Ideoita varmasti riittää tälläkin hetkellä, mutta toteuttajia, tai voimavaroja toteuttamiseen ei. Uudenlaiset toimintamuodot asettavat henkilökunnalle aikamoisia vaatimuksia. Suoriutuakseen edellä luetelluista tehtävistä musiikkiosaston työntekijän tulisi olla kirjastonhoitaja-kulttuurituottaja-ääniteknikko-mediakasvattaja-soitinhuoltaja-verkkoasiantuntija. Rahallinen panostus, erikoistuminen, työnjako ja yhteistyökumppaneiden kanssa verkostoituminen mahdollistavat uusien toimintamuotojen vakiintumisen ammattimaisina myös musiikkiosastoille.

Tallenteista tiedostoihin - kirjastot ja äänitetty musiikki

Heikki Poroila

■ Seuraava teksti on kirjoitettu Tampereella tammikuussa 2008 järjestettyä musiikkikirjastojen koulutustilaisuutta varten. Koska kurssille osallistui varsin pieni osa ammattiväestä, mutta itse aihe näyttäisi olevan tulevaisuutta koskevien pohdiskelujen jonkinlaisessa keskiössä, teksti tarjotaan tässä laajemmallekin lukijakunnalle. ■

Kirjasto on dokumenttien valtakuntaa. Tuhansien vuosien ajan nuo dokumentit olivat lähinnä paperia ja muita sen kaltaisia fyysisiä alustoja. 1900-luvun aikana kirjastoihin alkoi tulla myös uudempien tallennetekniikoiden mahdollistamia levyjä, nauhoja ja filmejä, joiden avulla myös muita sisältöjä kuin tekstiä ja liikkumatonta kuvaa voitiin dokumentoida myöhempää tutkimista ja käyttöä varten.

Dokumenttien kehittyminen on ollut kirjastoille aina jonkinasteinen tekninen haaste. Mikään materiaali ei ole ikuista, mutta jotkut tallennusmateriaalit ovat kiistatta kestävämpiä ja vähemmän haasteellisia säilymisen ja käytettävyyden kannalta. Osa painetusta aineistosta on säilynyt mainiosti satoja vuosia, osa ulkoisesti samasta aineistosta uhkaa kemiallisista syistä hajota käsiin hyvin lyhyen ajan kuluessa.

Ongelmat ja haasteet ovat paperin ulkopuolella olleet aina vielä kovemmat. Erilaisilla muoveilla on ikävä taipumus muuttua kemiallisesti vielä paperiakin nopeammin, eikä tallenteen säilymistä ole pystytty kaupallisesti mielekkäällä tavalla ratkaisemaan edes uusimman teknologian avulla. Kaikkea kun ei voi tallentaa platinasta tai kullasta valmistetuille alustoille.

Dokumenttien säilymisen rinnalla kirjastoja on aina haastanut dokumentointimenetelmien kyky välittää sisältöjä. Kirjoitettu kieli on ollut haasteista helpoin, siihen soveltuvat miltei kaikki ihmisen kehittämät tekniikat kivitaluista erilaisiin digitaalisiin muisteihin. Haasteet ovat vaikeutuneet huomattavasti, kun on pitänyt välittää hyvälaatuinen kuva – varsinkin liikkuva – tai ääni eri muodoissaan. Vasta 1900-luvulla pystyttiin ihmisen aisteja tyydyttävällä tavalla ratkaisemaan nämä monimutkaisemmat haasteet, myös kirjastojen näkökulmasta.

Nyt kun eletään fyysisten dokumenttien verkkomuotoisiksi tiedostoiksi muuttumisen aikaa, on hyviä syitä vilkaista kirjastojen suhdetta musiikin koodausmenetelmiin. Samalla tullaan pohtineeksi yleisemminkin kirjastojen tehtävien ja äänitetyn musiikin suhdetta toisiinsa.

1. Musiikki paperilla

Satojen vuosien ajan ainoa menetelmä ottaa musiikillinen informaatio talteen ja välittää se muille oli notaatio eli nuottikirjoitus. Teknisesti se ei ole koskaan poikennut suuremmin kirjoitetun tekstin ratkaisuksista (nuottikirjoituksen suurin haaste eli kyky tallentaa säveltäjän tarkoittama musiikillinen sisältö ei kuulu tässä pohdittaviin asioihin). Historiallisista kehitysaskelistaan huolimatta nuottikirjoitus on informaation koodausvälineenä pysynyt varsin ennallaan. Erilaisista ratkaisuksista riippumatta nuottikirjoitus on ihmisen silmille (ja aivoille) tarkoitettua visuaalista informaatiota, jonka toimivuus on riippumatonta teknisestä alustasta (paperi, tietokoneen näyttö, mikä tahansa).

Nuottikirjoituksessa hyppy käsin paperille piirretyistä mustista täplistä ja kepeistä tietokoneen näppäimistöä syötettäviin merkkeihin ei ole kovinkaan merkittävä muun kuin käytettävyyden ja muokattavuuden kannalta. Nuottikirjoituksen tulksijalle tietokoneella tuotettu nuotti on korkeintaan perinteisiä graafisesti selkeämpi ja siksi helppokäyttöisempi.

Kirjastoille nuottikirjoitus on kirjalliseen aineistoon rinnastettava koodauskohde, jonka tarjoama haaste ei ole kovinkaan dynaaminen. Paperille painetut nuotit säilyvät kuten paperille painettu yleensäkin. Vaikka pääosa nykysäveltäjistä käyttää tietokonetta työssään ja käsikirjoitukset alkavat olla pääsääntöisesti digitaalisia nuottitiedostoja, kirjaston näkökulmasta nuotti-informaatio on pysyvästi paperikirjan kaltainen dokumentti, koska nuotteja käyttävät muusikot eivät voi soittaa suoraan digitaalisista tiedostoista.

Tässä hetkellä on erittäin vaikea ennustaa, että paperityyppiselle alustalle painettu nuottikirjoitus olisi lyhyellä aikavälillä korvautumassa digitaalisessa muodossa olevalla informaatiolla. Teoriassa nuottitelineen voisi korvata suurikokoinen näyttö, jolla soitettavan musiikkiteoksen partituuri tai yksittäinen ääni näytetään sitä mukaan kun soitto edistyy. Kun tietokoneen ruudulla voidaan käyttää graafisia tehosteita, joiden avulla soittamisen tarkkuutta ja esimerkiksi kapellimestarin merkintöjen välittymistä soittajille voidaan tehostaa esimerkiksi väreillä, lienee vain ajan kysymys, milloin tällaiset ”päätenuottitelineet” yleistyvät jopa konservatiivisessa musiikki maailmassa. Suoraan näytöltä tapahtuva soittaminen ei kuitenkaan välttämättä tuo niin paljon konkreettista lisäarvoa, että tarvittavaan tekniseen varusteluun löytyy motivaatiota.

Kirjastoille paperille painettujen nuottien korvautuminen digitaalisilla tiedostoilla on huolestuttava mahdollisuus. Tekijänoikeuslaki ei anna kirjastoille mitään mahdollisuuksia suojatun musiikin välittämiseen nuottitiedostoina. Toisaalta digitaalisessa muodossa olevan nuotti-informaation lisääntyminen antaa mahdollisuuden tehostaa vanhemman aineiston käyttöä ja saatavuutta. Kirjastot voisivat jo nyt toimia ainakin kansallisina tekijänoikeudellisesti vapaan musiikin nuottien digitoijina ja verkkovälittäjinä. Aika näyttää, kuka vanhempaa aineistoa rupeaa verkkoon skannaamaan ja millä aikavälillä nuottitiedostot ja näyttöpäätteet alkavat syrjäyttää perinteistä paperinuottia ja nuottitelinettä.

2. Musiikki äänenä

Musiikki ajassa toteutuvana ääni-informaationa on vain runsaan sadan vuoden ajan ollut säilyttämisen, toistamisen ja edelleen välittämisen tekniikoiden piirissä. Sitä ennen ainoa keino kuulla musiikkia oli esittää tai esityttää sitä reaaliajassa. 1900-luvun mediateknologian suuria haasteita liikkuvan kuvan rinnalla onkin ollut ääni erityisesti musiikillisena sisältönä.

Äänitteen historia on dokumentoitu varsin perusteellisesti, eikä sen yksityiskohtiin ole tässä tarvetta mennä. On kuitenkin syytä lyhyesti pysähtyä kysymyksen tuon historian mahdollisesta päättymisestä, koska asialla on kirjastojen kannalta merkitystä.

1990-luvun kuluessa tehtiin useita teknis-kaupallisia läpimurtoja, joiden takia on mahdollista väittää (musiikki)äänitteiden kehityksen tulleen päätepisteeseensä. Kysymys ei ole nyt niistä tallenteista, jotka insinööritiede on viimeksi tarjonnut digitaalisen musiikki-informaation alustoiksi (CD, DVD-audio, SACD) vaan internetin ja musiikin digitaalisen pakkaamisen keksimisestä. Pieneksi pakattu musiikkitiedosto on uusi väline ja internet on uusi jakelutapa, kummatkin myös kaupallisesti mielekkäitä.

Väite äänitteiden kehityksen pysähtymisestä torjutaan helposti sillä perusteella, ettei tekniikan kehitys koskaan pysähdy, insinöörit ideoivat loputtomasti uusia tapoja saada musiikki tai muu sisältö mahdutetuksi parempilaatuksena yhä pienempään ja pienempään tilaan. Periaatteessa tämä onkin totta, mutta perustelu unohtaa musiikin käyttäjän, ihmisen ominaisuudet.

Vaikka jotkut ihmiset kykenevät mittareiden tavoin kuulemaan hyvinkin pieniä eroavuuksia äänitetystä äänestä, useimmille musiikkia kuunteleville ihmisille aivojen tajuamien parannusten tarjoamiseen ei juurikaan ole mahdollisuuksia. Laadun jatkuva parantaminen ei ole kuuntelijoiden toive, siksi sillä tiellä ei ole odotettavissa kaupallista menestystä. CD merkitsi ja tulee todennäköisesti jatkossakin mer-

kitsemään useimmille kansalaisille riittävän hyvää ääntä. Television kuvan tilanne on aivan toinen. Useimpien katselijoiden mielestä kuvaa on syytä edelleen parantaa, joten ainakin näköpiirissä oleva teräväpiirtokierros on varmasti todellinen harppaus. Liikkuva kuva ei toistaiseksi pysty myöskään tarjoamaan aitoa kolmiulotteisuutta, joten sillä suunnalla kehitystä piisaa. Kuinka kauan tämä ilmenee myös tallenteiden kehityksenä, on kuitenkin aivan eri asia.

Tallenneteknologian toinen päätavoite, saada enemmän informaatiota pakattua pienempään tilaan törmää sekin psykologisiin ja käyttäytymiseen liittyviin esteisiin. Ihmisellä ei ole mitään biologista syytä tai kulttuurissa kehittynyttä tarvetta saada pakattua julkaistavaan, levitettävään ja käytettävään tallenteeseen määrättömästi informaatiota. On toki ihmisiä, joiden äänilevykokoelma täyttää monta normaalia huonetta lattiasta kattoon. Useimmilla ei kuitenkaan ole mitään motivaatiota pakata yhdelle ja samalle tallenteelle pidempää yhtenäistä musiikillisen informaation jaksoa kuin minkä ihminen pystyy hyödyntämään lepäämättä ja ruokailematta välillä. Tämän takia CD-levylle mahtuva tunti on varsin riittävä useimpien tarpeeseen, eikä kahden tunnin kokonaisuuden jakaminen kahdelle CD-levylle ole mikään käyttäjän tragedia.

Kun tallenneteknologia ei pysty tarjoamaan muuta kuin vielä vähän parempaa ääntä (jos kuuntelijalla on riittävän hieno laitteisto ja riittävän hyvät kuunteluolosuhteet) ja entistä enemmän samaan tilaan mahtuvaa informaatiota, sen vetovoima ei kerta kaikkiaan riitä. CD-levy oli monessa suhteessa laadullinen harppaus, DVD-audio ja SACD ovat kuluttajan kannalta enemmänkin kallis hypähdys tuskin korvinkuultavan tai muuten havaittavan edun saamiseksi. Pieni kultakorvavähemmistö on asiasta tyystin eri mieltä, mutta siltä ei toisaalta ole koskaan mitään kysyttyään, kun massamarkkinoista on puhuttu.

Musiikkiaänitteiden kehitys on pysähtynyt, eikä näköpiirissä ole mitään selkeää tekijää, jonka vuoksi olisi syytä olettaa kehityksen käynnistyvän uudestaan. DVD-audiosta ei tullut koskaan edes marginaalista tallennetta, SACD kituuttelee vielä elossa lähinnä sen takia, että levy-yhtiöt valitsivat täydellisen järeäpäisyyden sijasta kultaisen keskitien ja tarjoavat kuulijoille hybridilevyn CD/SACD. En ole nähnyt onnea tihkuvia juttuja pelkästään SACD-version tarjoavien tallenteiden voittokulusta, enkä usko sellaisia koskaan näkeväniäkään.

Teknisen edistyksen suhteellisuutta osoittaa mainiosti myös se, kuinka hyvin vanha LP-formaatti on pitänyt pintansa eräissä marginaalisissa kulttuureissa CD:n rinnalla. Insinöörielle tärkeä kompaktius kun ei välttämättä aina vastaa inhimillisiä odotuksia, joihin kuuluu esimerkiksi mahdollisuus vonguttaa levyä sormilla edestakaisin. Hifistien kauhu on joskus artistin onni ja autuus.

Näyttää siis vahvasti siltä, että äänitallenteiden historia itsenäisinä fyysisinä alustoina on päättymässä. CD-levy jää viimeiseksi musiikin välittämisen yleistallenteeksi, koska se on riittävän hyvä tyydyttämään äänitallenteelle asetettavat yleiset tarpeet. Tekninen kehitys ei sen sijaan ole päättymässä, se vain siirtyy digitaalisen tallentamisen muihin muotoihin.

3. Musiikki digitoituna tiedostona

Ääni, kuten useimmat muutkin analogisen maailmamme ilmiöt, on mahdollista koodata digitaalisesti sekä säilyttämistä että myöhempää käyttöä varten. Jo CD-levyllä informaatio on digitaalisina bitteinä, joskin nollia ja ykkösiä vastaavat kuopat ja harjanteet. Käyttäjän näkökulmasta sillä, miten digitaalisuus ilmenee, ei ole erityistä merkitystä (paitsi jo tekniikka on kallis). Tärkeämpää on ymmärtää, mitä kaikkea tällä koodausmuodolla voi tehdä.

Digitaalisen koodaamisen monipuolisuus ja joustavuus eivät edellytä pysyvää sidosta fyysiseen alustaan. Nollia ja ykkösiä on helppo lähettää sekä johtimitse että ilman mitään johtimia paikasta toiseen. Vielä 1990-luvun alussa digitaalisuus kuitenkin tarkoitti CD-audiolevyjä ja sittemmin CD-tietolevyjä eli romppuja. Enemmän muistitilaa tarjoava DVD-tekniikka ei juuri poikkea CD-levystä käyttäjän näkökulmasta. Digitaalisuus yksin ei riittäisi siihen mullistukseen, jonka keskellä elämme.

Se toinen välttämätön keksintö oli internet, yksittäiset tietokoneet vuorovaikutteiseksi verkoksi muuttava kytkentä. Mahdollisuus lähettää nollia ja ykkösiä paikasta toiseen oli ollut olemassa paljon ennen internetin kehittymistä, mutta vasta avoin tietoverkko mahdollisti periaatteessa kaikkien paikkojen digitaalisen yhteyden kaikkiin muihin paikkoihin. Tälle ominaisuudelle on varsin paljon käyttöä musiikin jakelukuvioissa.

Äänitteiden kehitys on ollut musiikkia myyvien yritysten lempilapsi, koska jokainen uusi keksintö CD-levyyn asti tarjosi mahdollisuuden myydä entistä enemmän entistä parempilaatuista musiikkia. Kun levy-yhtiöt olivat rahastaneet CD-formaatilla kymmenisen vuotta, niiden into alkoi laantua, koska tietoverkko ja musiikkitiedostot osoittautuivat hyvin nopeasti kaksipäiseksi kotkaksi. Se mikä oli paperilla näyttänyt teollisuudelle uudelta kultakaivokselta, osoittautuikin ennennäkemättömän omaehtoisen jakelun painajaiseksi. Teollisuuden reaktio oli painaa jarrua erittäin voimakkaasti.

Miksi musiikkiteollisuus ei lähtenyt innolla levittämään ja myymään musiikkia digitaalisessa verkkomuodossa? Siihen olisi ollut mahdollisuuksia jo 1990-lu-

vun puolivälin jälkeen, joskin monet kansalaisten tekniseen infrastruktuuriin liittyvät ongelmat vauhtia hidastivatkin (pienenkin musiikkitiedoston lataaminen verkosta hitaalla modeemiyhteydellä on erittäin epämieluisaa puuhaa).

Teollisuuden väkivaltainen reaktio verkkolevitystä ja musiikin tiedostomuotoja kohtaan johtui ennen muuta siitä aivan oikeasta havainnosta, että äänitteiden valmistamisen monopoli oli lopullisesti lipunut teollisuuden käsistä. Tätä hetkeä olivat jo ennakoineet kasettimankat ja vielä vakavammin digitaalisen levyn tekemisen mahdollistavat polttavat CD-asemat. Mutta näitä fyysisiä tallenteita pystyttiin vielä tehokkaasti verottamaan (ns. kasettimaksu), mikä ei enää onnistunut mp3-tiedostojen vilinässä verkon pisteestä toiseen.

Vaikka sekä teollisuus että innokkaat harrastajat ovat tuoneet markkinoille lukuisia erilaisia musiikin tallentamiseen soveltuvia koodaustapoja, vain yksi niistä on muodostunut tosiasialliseksi standardiformaatiksi. Mp3 ei voittanut tätä taistelua siksi, että se olisi muita olennaisesti parempi vaan siksi, että se oli alusta alkaen riittävän vapaa ja kaikkien kiinnostuneiden ulottuvilla. Vaikka kyseessä on musiikillista informaatiota pakkaava ja siten myös hävittävä koodaustapa, sen tulokset ovat kelvanneet ihmiskunnan suurelle enemmistölle. Testitilanteissa varsin harva pystyy kuuntelemalla erottamaan CD-levyn ja hyvin tehdyn mp3-tiedoston toisistaan.

Musiikillisen informaation pakkaaminen oli ratkaiseva keksintö tilanteessa, jossa internetin ja kotilaitteiden levityskapasiteetti ei kerta kaikkiaan kestänyt pakkaamattoman musiikin vaatimia varsin suuria muistimääriä. Tänä päivänä verkon nopeus riittäisi myös pakkaamattoman musiikin välittämiseen (liikkuuhan siellä jo elokuvakin), mutta pakatut tiedostot ovat silti suosittuja uuden polven kultakorvien joukon ulkopuolella. Mp3 on korvannut CD-levyn, pakattu ääni on korvannut pakkaamattoman.

Laajamittainen siirtyminen fyysisten tallenteiden käytöstä musiikkitiedostojen käyttöön on tapahtunut 2000-luvun mittaan. Ensimmäiset mp3-laitteet (jotka korvasivat kömpelöt ja vähän musiikkia kantavat kasetti- ja CD-Walkmanit) olivat kalliita ja monenlaisten rajoitusten riivaamia. Tänä päivänä teknisesti hiukankin valveutunut kansalainen voi valita, mitä tiedostoformaattia hän haluaa käyttää ja millä laitteella digitaalisessa muodossa olevan musiikkinsa kuunnella. Tässä suhteessa kehitys on ollut kiintoisalla tavalla kaksijakoista: toisaalta tehokas pakkaus on helpottanut musiikin kuljettamista ja kuuntelemista milloin missäkin (iPod), toisaalta modernin henkilökohtaisen tietokoneen muistin radikaali halventuminen on tehnyt mahdolliseksi siirtää kaikki itseä kiinnostava musiikki tietokoneen muistiin ja kuunneltavaksi sen välityksellä, kun ei olla liikenteessä.

Koska digitaalisessa muodossa olevaa ääntä voi säilöä ja liikutella joustavasti, on selvää että hyvin pian musiikkia liikutetaan kuluttajalle myös ilman fyysisiä verkkoja ja henkilökohtaisia muisteja. Mukana kulkeva kommunikaattori-media-keskus voi välittää kaiken ihmisen haluaman musiikin etäkäyttöisesti joko tietoverkkoa hyödyntäen tai suoraan henkilökohtaiseen verkkomuistiin tukeutuen.

4. Kirjasto muutoksen keskellä

Mikä on tämän kiihkeätempoisen muutoksen keskellä ollut kirjaston rooli? Suomessa kirjastot tulivat mukaan tallenteiden kehityshistoriaan vasta LP-levyjen nousukauden alkaessa. Myös c-kasetit ja sittemmin CD-levyt otettiin kohtalaisen helposti palveluvalikoimaan. Jonkin verran tarkoituksenmukaisuusmietintää aiheutui tallenteiden rinnakkainen esiintyminen ja jonkinasteinen leimautuminen eri väestöpiirien suosikeiksi. Rahan vähyyskin pakotti harrastamaan sinänsä hankalaa valintaa eri tallennetekniikoiden välillä.

Fyysisten äänitteiden hyödyllisyys kirjaston palveluissa oli erittäin ilmeistä. Vaikka vanhemman polven keskuudessa nuotin merkitys elävän musiikin lähteenä oli vielä tuttu juttu, sotien jälkeen syntyneet halusivat kuunnella alkuperäisiä esityksiä, jotka populaarikulttuuri teki kaikille tutuiksi. Kun radion ja television tarjonta oli mitättömän pientä erityisesti populaarimusiikin puolella, äänitteiden suosiolle oli olemassa vankka perusta myös kirjastossa.

Vastoin ääniteteollisuuden tahtoa eduskunta katsoi sivistyksellisesti järkeväksi sallia kansalaisten kuunnella ja myöhemmin lainata kirjastosta myös musiikkia. Viimeistään 1980-luvun lopulla musiikkiäänite oli musiikkikirjaston selkeä ykköstuote, yhä useammin juuri kotiin lainattuna. Sen jälkeenkin lainausluvut ovat kasvaneet 2000-luvulle asti (ilmeisesti vuosi 2003 oli historiallinen käännekohta).

Tekijänoikeuslain säädösten takia kirjastojen lainaustoiminta on sidoksissa fyysisiin teoskappaleisiin. Niitä saamme tietyn rajoituksen levittää asiakkaille kaikine ihastuttavine sisältöineen. Mutta mikä on sallittua perinteisin menetelmin, on nimenomaisesti kiellettyä verkkoympäristössä. Musiikkiäänitteiden historian päättyminen saattaa osoittautua myös soivan musiikin levittämisen päättymiseksi kirjastojen palveluna.

Näkyvissä olevassa lähitulevaisuudessa musiikkikirjaston äänitekokoelma tulee väijäämättä supistumaan uutuushankinnan osalta, kun kasvava määrä nimekkaitä julkaistaan ainoastaan verkossa. Teoriassa kirjastot voisivat yrittää lisensioida verkkomusiikista poltettavia CD-levyjä, mutta tällaisen toiminnan onnistumisesta ei ole mitään takeita.

Toisaalta tekninen mahdollisuus musiikin levittämiseen yleisen tietoverkon kautta on myös kirjastolla, kunhan kyseessä on tekijänoikeudellisesti vapaa aineisto tai sellainen aineisto, jonka oikeudenhaltija on halunnut kirjaston kautta levitykseen. On myös nähtävissä, että kirjastoista riippumatta tietoverkko tulee tarjoamaan musiikkia kansalaisille johonkin hintaan ja jollakin valikoimalla.

Äänitteiden varassa toimiva moderni musiikkikirjasto on joka tapauksessa muutoksen edessä. Noin kolme vuosikymmentä olemme kartuttaneet musiikkiaänitteiden kokoelmaamme, eikä tämä saavutettu etu tietenkään katoa minnekään. Näköpiirissä ei ole fyysisten äänitteiden käytön vaikeutuminen, joskaan lainsäädäntö ei vielä takaa kirjastoille järkeviä oikeuksia varmistaa hauraan aineiston säilyminen turvakopioiden tekemisellä.

Jos musiikkiaänitteitä valmistetaan, niitä voidaan ostaa kokoelmaan. Koska kaupallinen tuotanto ei pyöri pitkään toiveiden varassa, on vähänkin laaja-alaisemman tuotannon edellytyksenä riittävän suuri ostava yleisö. Mielestäni tässä onkin äänitteitä valmistavaa teollisuutta suurempi uhka: yksittäinen ihminen saattaa olla tavattoman konservatiivinen, mutta hän on myös mukavuudenhaluinen. Jos ääniteteollisuus vähentää nopeasti äänitevalikoiman monipuolisuutta, suurin osa kansalaisista on opetettavissa verkkomusiikin ostajiksi.

Lienee kuitenkin väijäämätöntä, että muovisia levyjä paperiliitteinen ja muovikoteloineen tehtailevat yritykset lopettavat kalliin tuotannon, jos ja kun vähintään sama raha on saatavissa verkkomyynnistä. Kriittinen massa on olemassa tässä kuten monissa muissakin tuotannollisissa asioissa. Se on erityyppisessä musiikissa hiukan eri kokoa, mutta valikoitunuttakin yleisöä täytyy olla uskollisesti jokin määrä, että muovia ja paperia kannattaa monistaa.

Pidän itse hyvin todennäköisenä, että uuden musiikin markkinat mullistuvat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen loppuun mennessä siten, että CD- (ja SACD-) nimekkeet vähenevät rajusti samalla kun verkkomusiikin koko ajan saatavilla oleva nimekemäärä kasvaa vähintään yhtä rajusti. Sen myötä musiikkikirjastojen mahdollisuus ostaa uusia nimekkeitä vähenee absoluuttisesti ja todennäköisesti jollakin musiikin aloilla myös suhteellisesti muita nopeammin.

5. Musiikkikirjasto muutoksen jälkeen

Vuosi 2011 on juuri alkanut. Tilastot kertovat karua kieltään: CD-levyjen nimekemäärä putosi vuoteen 2010 verrattuna 67%. CD- tai SACD-muodossa julkaistiin vain 11% siitä nimekemäärästä, joka vielä vuonna 2008 tuli markkinoille. Kirjastojen määrärahojen jaossa on kolmantena vuonna peräkkäin vähennetty musiikkiaänitteiden hankintaan varattavaa osuutta, perusteluna tarjonnan romahtaminen. Osa leikkauksista käytetään verkon kautta tarjottavien kuuntelupalveluiden maksamiseen.

Utopia vai dystopia? Riippuu todennäköisesti paljon siitä, miten verkkotarjonta sisällöllisesti kehittyi. Jos valikoimat ovat yhtä monipuoliset kuin äänitemarkkinoilla aikoinaan, ongelma on lähinnä kansalaisten taloudellisessa (ja osin teknisessä) eriarvoisuudessa. Jos markkinat taas keskittyvät suppeahkoon populaarinimekkeistöön, kirjastoammattilainen voi havaita vakavia monipuolisen tarjonnan ongelmia, joihin ei löydy välitöntä ratkaisua.

Vuoteen 2011 mennessä lienee selvinnyt, onko kirjastojen puolella riittävästi intoa edes yrittää verkkomusiikin lisensoimista CD-muotoista jakelua varten ja onko tällaisen sallimiseen levy-yhtiöiden – tai itsenäisten artistien – puolella minkäänlaisia halua. Jos yhteistä kiinnostusta esiintyy, osa verkkojakelusta voidaan kuljettaa edelleen kirjaston kokoelmaan.

Jos uudet aloitteet eivät ole edenneet, musiikkikirjastot joutuvat keskittymään olemassa olevan kokoelman kierrättämiseen. Lainausluvut vähenevät, kun uuden musiikin osuus on mitätön, mutta lainaus ei suinkaan lopu. Vanhan aineiston palvelukykyä voidaan lisätä kahdella päätävällä: helpottamalla vaikeasti saatavilla olevan aineiston valtakunnallista verkkosaatavuutta ja tuottamalla itse verkkoon sellaista aineistoa, jota tekijänoikeus ei enää lukitse.

Valtakunnallista verkkosaatavuutta voidaan parantaa siten, että harvinaisempi aineisto keskitetään valtakunnalliseen musiikkivarastoon, joka samalla toimii turvadigitoinnin keskuksena. Turvaperustein tehtyjä digitaalisia kopioita voidaan käyttää vuoden 2008 lainsäädännön mukaan vain alkuperäisen kappaleen omistavassa kirjastossa, mutta kirjastot voivat pyrkiä sopimuksin sellaiseen verkkokäyttöön, jonka laki sallii nyt vain ns. vapaakappalekirjastoille.

Kun osa uudesta musiikkituotannosta joka tapauksessa jää kirjastojen välitystoiminnan ulkopuolelle, kirjastojen on päätettävä, ottaako se tämän kokoelmiensa ulkopuolelle jäävän sisällön indeksoinnin ja kuluttajaa avustavan tiedottamisen piiriin. Tämä on sekä taloudellinen että organisatorinen ratkaisu, jota tuskin voidaan tehdä jokaisen yksittäisen kirjaston tasolla. Onkin ilmeistä, että vielä 2000-luvun alussa vallinnut lukuisten itsenäisten kirjastopalveluysiköiden malli toimii huonosti verkkomusiikin rinnalla. Siksi tarvitaan selkeitä organisatorisia päätöksiä, joiden avulla sekä kokoelmat että palvelut voidaan koota nykyisiä osia tehokkaammaksi ja paremmin palvelevaksi kokonaisuudeksi.

Musiikkiaänite muuttuu museaaliseksi tallenteeksi, eikä 50 vuoden kuluttua välttämättä nähdä mitään ratkaisevaa eroa Edisonin ääniliierion ja CD-levyn välillä. Toisaalta myös äänitteen historiallisen roolin perinyt musiikkitiedosto voi 50 vuoden kuluttua olla historiallinen erikoisuus, kun kaikki maailman musiikki on taltioitu kaikkien ulottuvilla oleviin megamuisteihin ja nopeat langattomat yhteydet ovat viestinnän perustoimintoa.

Musiikkikirjastojen tulevaisuus - ei syytä turhaan pessimismiin

Kyösti Mäkelä

Yleisten kirjastojen musiikkikirjastotoiminnan tulevaisuutta on arvioitu viime aikoina hahmottamalla sille lähinnä auringonlaskua: jyrkästi laskevia käyttölujuja, vähenevää ja ikääntyvää asiakaskuntaa, budjettisupistuksia ja sen myötä toiminnan vähittäistä ajautumista marginaaliin. Internetissä välitettävä/välittyvä musiikki ja yleensäkin musiikin MP3- tms. kutistettuun formaattiin kopiointi tekisivät kirjaston tarpeettomaksi musiikin jakeluverkoston osaksi.

Näissä arvioissa unohtuvat kuitenkin tietyt kirjaston tuottamien palvelujen eittämättömät vahvuudet. Aineiston dokumentointi on selvästi parempaa, johdonmukaisempaa ja aineiston löytyvyys ainakin osaavalle varmempaa ja tarkempaa, kirjaston kokoelmien ajallinen ja tyyllinen kirjo on laveampi nettitarjonnan määrällisestä laajuudesta huolimatta ja saattavatpa vielä jotkut ilahtua siitäkin, että kirjaston kokoelmissa musiikki on kompressoimattomassa muodossa.

Joissain kirjastoissa havahduttiin joitain vuosia sitten siihen, että siihen asti positiivisesti kehittynyt lainausstatistiikka kääntyi negatiiviseksi ja kaiken lisäksi varsinkin aikaisemmin asiakaskunnan pääosan muodostanut nuorten miesten joukko alkoi harveta. Tuho edessä! Jos tarkastellaan Suomen yleisten kirjastojen tilastoja 2000-luvulta, voi kuitenkin havaita, että musiikin lainaus ei valtakunnallisesti ole juurikaan vähentynyt, vaan päinvastoin.

Tilastot kertovat tasaisuudesta

Musiikin kokonaislainaus oli vuosina 2001-2006 jatkuvasti yli 10 miljoonaa vuodessa, maksimissaan melkein 11 miljoonaa vuonna 2004 (9,98% kaikista lainoista). Musiikkiaänitteiden osuus vaihteli 8,92 ja 9,08 miljoonan välillä, nuottien 1,25 ja 1,32 miljoonan välillä. Kokonaistilasto on siis kasvanut, eikä ainakaan paniikkiin näyttäisi olevan tarvetta, etenkin, kun samaan aikaan kirjastojen kokonaislainaus on ollut taantumassa.

Myöskään kokoelmien määrällinen kehitys ei ainakaan vielä ole pysähtynyt. Vuonna 2001 äänitteiden hankintamäärä oli 131000 kpl (6,76% kokonaishankinnasta), vuonna 2006 luku oli 135000 kpl (7,31%). Vastaavasti nuotteja hankittiin sekä 2001 että 2006 25500 kappaletta, mutta hankintaosuus nousi 1,21%:sta 1,34 %:iin.

Koska musiikkiaineistojen poistot ovat tyypillisesti vähäisiä – yleensä sitä ainoaa kappaletta ei kovin helposti poisteta – kokoelmat ovat absoluuttisesti edelleen kasvaneet. Musiikkiaänitteiden määrä nousi vuoden 2001 1,692 miljoonasta (4,18% kaikesta aineistosta) 2,027 miljoonaan vuonna 2006 (4,96%). Nuottienkin määrä nousi vastaavina vuosina 769000:sta (1,9%) 846000:een (2,08%).

Vaikka musiikkikokoelmat ovatkin ikääntyneet, niiden käyttöaste kuitenkin ylittää selvästi kirjastojen kokoelmien keskimäärän. Musiikkiaänitteiden suhdeluku (lainaa/kokoelma) laski jonkin verran (5,27 – 4,50), mutta nuottien käyttöaste parani (1,90 – 2,08) vuodesta 2001 vuoteen 2006 mennessä. Äänitteiden käyttöaste on siis laskeva, nuottien nouseva; onko tämä pysyvä trendi, selviää aikanaan. Soitto- samoin kuin nykyään myös lauluharrastus ovat kuitenkin edelleen kasvussa, joten ainakin vähänkin vakavammat harrastajat tullevat käyttämään kirjastojen aineistoja vielä pitkään.

Toisaalta tilasto, jota Suomessa ei ainakaan toistaiseksi systemaattisesti kerätä, osoittaa kyllä vääjäämättä lainalukujen olevan laskussa. Palautusten määrä on nimittäin ilmeisen poikkeuksetta laskeva ja osa korkeista käyttöluvusta selittynee kirjastojärjestelmien helpottuneiden lainojen uusintatoimintojen käyttöönotosta 2000-luvulla. Monissa tapauksissa palautusten kokonaismäärä on laskenut noin viidenneksen (esim. Jyväskylässä n. 18 % vuosina 2001-2007, musiikkiaineiston palautukset vain n. 7 %). Tämänkään luvun nojalla musiikkikirjastotoiminnan kohtalo ei näytä erityisen synkältä.

Vääristynyt kokoelmapolitiikka

Pitäisinkin syynä selviin musiikkiosastojen käyttömäärien vähenemiseen niiden harjoittamaa kokoelmapolitiikkaa. Jos kokoelma on luotu hyvin kysyntäpainotteisesti ja ”aikaa seuraavasti”, kirjasto ei koskaan kykene kilpailemaan internetin laillisten tai laittomien jakelukanavien kanssa, josta ns. nörttisukupolvi kykenee imuroimaan uusimman populaarimusiikin helposti ja nopeasti; joskus jopa huomattavasti ennen kuin aineisto edes ilmestyy kirjaston kokoelmiin. Siksi pidänkin edelleen tärkeänä sitä 1980-luvulla yleisesti hyväksyttyä periaatetta, jonka mukaan kokoelmapolitiikka perustuu ns. ”monipuolisuusetiikkaan”: Päämääränä on – aivan samoin kuin kirjahan-kinnassakin – luoda lavea-alainen, eri kulttuuriympäristöjä ja –näköyksiä avarasti luotaava kokoelma, jolla on myös tietty ensyklopedistinen ulottuvuus.

Kokoelmat eivät saisi sisältää vain CD- tai DVD-levyjä, vaan tasapainoisesti myös erilaisia opiskeluaineistoja. En pidä myöskään pahana muistaa toista 1980-luvun slogania: Kirjasto on ihmiskunnan muisti. Hyvällä kirjastokokoelmalla on ajallista, tyyllistä, alueellista ja ennen kaikkea taiteellista ulottuvuutta. Kirjaston tärkein vahvuus on kuitenkin aineiston kunnollinen dokumentointi, joka aivan liian usein tehdään, sanoisinko huolimattomasti, niin, että edes kirjastoammattilainen ei

kykene hyödyntämään kokoelmaa. Siis perustyötä ei saisi kaiken rationoinnin nimissä heikentää: Aineiston ja sen sisältöjen järjestäminen, systemaattinen organisointi vasta turvaa aineiston löytyvyyden, mikä puolestaan on asiakkaan kannalta kirjaston toiminnassa kutakuinkin yhtä tärkeä ominaisuus kuin aineiston maksuton saatavuus.

Musiikkikirjastojen valintakriteereissä tapahtui CD-äänilevyjen hankinnan yhteydessä selkeästi myös sisällöllinen murros. Vaikka yleisesti monipuolisuusetiikka hyväksyttiin, niin käytännössä monet kirjastot alkoivat suuntautua hankintapolitiikkassaan ns. kysyntärepertuaariseen politiikkaan. Esim. Suomen kirjastoseuran 1990-luvun lopulla toteuttaman hankintakyselyn tulokset osoittivat kokoelmapolitiikka käytännössä lipuneen pitkälti ”lainauspainotteiseksi”. Kyselyn mukaan hankinnoista 80% kohdistui poprockiin sekä viihteeseen ja laulelmaan, taidemusiikin osuus oli alle 10%, jazzin ja bluesin alle 5%, samoin etnisen musiikin. Omasta mielestäni nämä luvut olivat liki katastrofaalisia, sillä mukana oli muutamia ns. isojaakin musiikki-osastoja.

Käytännössä siirryttiin siis suoritepainotteiseen valintapolitiikkaan, jolloin useat musiikin alueet tulivat selvästi laiminlyödyiksi, mikä ei ole voinut olla vaikuttamatta myöskään asiakaskunnan koostumukseen. Tämä näkyy nyt selvimmin laskevana käyttötilastoina.

Digitaalinen verkko ei ratkaise kaikkea

On myös väitetty, että kirjaston kokoelmia ei tarvittaisi senkään takia, että ”ihminen kykenee saamaan kaiken tarvitsemansa/haluamansa musiikin pikkuiseen iPod-soittimeensa tai puhelimeensa” eikä mitään ensyklopedistisia kokoelmia siis enää koskaan tarvita (”Kaikki maailman musiikki tulee mahtumaan kotikoneen muistiin!”). Itse en usko tuohon väittämään, en ainakaan lähimmän vuosikymmenen kuluessa. Musiikkia on maailmassa syntynyt niin paljon ja osa siitäkin on päätynyt äänitteisiin, joiden miljardimäärät eivät – ainakaan kunnolla koodattuina – kovin tavanomaisesti muistivälineisiin mahtune, puhumattakaan siitä, että ne pitäisi ensin digitoida!

Väite, että musiikin jakelu siirtyy jo aivan lähitulevaisuudessa internetiin, ei myöskään saa tukea tilastoista, joiden mukaan verkkokaupan osuus äänitemyynnistä Suomessa vuonna 2007 oli n. 5 %, Keski-Euroopassa puolestaan n. 15 %, mikä saattaa selittyä vähemmällä laittomalla kopioinnilla. Jos kuitenkin hitit siirtyvät verkkoon, sillä on kirjastoille kokonaisuutena aika marginaalinen merkitys, sillä pienet hankintamäärät eivät aiemminkaan ole taanneet kysytyimpien aineistojen nopeaa saatavuutta.

Entä ns. P2P –toiminnan, siis lähinnä laittoman kopioinnin, tulevaisuus. Kansainvälinen kehitys näyttäisi johtavan pikemminkin tiukentuvaan kuin löystyvään tekijänoikeuskontrolliin, esim. ruotsalaisen The Pirate Bay –sivuston ylläpitäjät saavat osakseen lisää oikeusjuttuja eikä poliittisten nuorisjärjestöjen tekijänoikeudenas-

taimen liikehdintä näytä tuottavan ainakaan kovin merkittävää käyttäjän oikeuksien laajentamista. Itse uskon musiikin massajakelun alkavan verkossa vasta, kun järjestelmät on tehty niin yksinkertaisiksi, että ne liittyvät ns. kodin viihdekeskusten ominaisuuksiin.

Äänitteiden tulevaisuudesta

Mikä on sitten CD-levyn tulevaisuus ja miten SACD-levyjen tuotanto kehittyy? CD:n häviämistä on ennustettu jo 1990-luvun alusta, silti se elää yhä ja tuotanto maailmanlaajuisesti taitaa edelleenkin kasvaa. Monikanavaisuutta kyetään tuskin toteuttamaan MP3-tasoisin välinein; hifistit loivat vähitellen CD-levyjenkin tuotannon!

Muutoksia sisältöihin? On mahdollista, että tulevaisuudessa levyihin liitetään yhä enemmän muuta aineita, kuvia, mahdollisesti nuotteja, videoita jne., jotka lisäävät aineistojen kiinnostavuutta. Sitä paitsi emme tiedä, vaikka joku keksisi vielä jonkun uuden tallennemuodonkin!

Tämän numeron kirjoittajat

Tapani Moisio, Kansalliskirjasto
Kyösti Mäkelä, Jyväskylän kaupunginkirjasto
Heikki Poroila, Vantaan kaupunginkirjasto
Hanna Saloranta, Helsingin kaupunginkirjasto
Viivi Tulkki, Espoon kaupunginkirjasto
Tuomas Tyyri, Kansalliskirjasto

Kreikan kielen uudistettu transkriptiostandardi

Heikki Poroila

■ Muutamia vuosia kestänyt nykykreikan transkriptiostandardin uudistustyö on päättynyt ja meillä on käytettävissä SFS 5807 – numeroltaan entinen, mutta sisällöltään uudistunut standardi. Seuraavassa joitakin huomioon otettavia asioita. ■

Miksi standardia lähdettiin uudistamaan? Vanha standardi oli sekä liian suppea että joiltakin osin myös epäjohdonmukainen tai suorastaan virheellinen. Sen tarjoama apu käytännön työssä – mm. kreikkalaisen musiikin dokumentoinnissa – osoittautui vuosien varrella täysin riittämättömäksi. Pahimpien ongelmien ratkaisemiseksi laaditut epäviralliset sovellysohjeet (esimerkiksi pääkaupunkiseudun kirjastoilla ja musiikkikirjastoväellä laajemmin) eivät sisällyneet standardiin ja johtivat jatkuviin epäselviin tilanteisiin.

Uudistus koskee vain nykykreikan transkribointia latinalaiselle kirjaimistolle, lähinnä tieteellisten kirjastojen käyttämä translitterointistandardi klassisen kreikan tarpeisiin ei ole standardissa muuttunut. Myöskään transkriptio-ohjeen perusta ei ole mullistunut, vaikka eräitä yksityiskohtia on muutettu. Tärkeintä on kuitenkin ohjeen olennainen laajentuminen kattamaan myös vokaalikaksoisäänteet ja erilaiset kirjainyhdistelmät. Mukana on myös maantieteellisiä nimiä koskeva suositusliite.

Seuraava yhteenveto on tarkoitettu ennen muuta kreikkalaista musiikkia kreikan-kielisissä julkaisuissa luetteloivien avuksi. Yhteenvetoa voinevat silti hyödyntää myös kaikki muut kirjastoissa kreikan kielen transkriptiota tarvitsevat.

1. Kirjaimet

Yksittäisten kirjainten transkriptio on pysynyt ennallaan. Esimerkkejä on lisätty ja joidenkin kirjainten kohdalle on lisätty ääntämiseen liittyviä ohjeita selityksenä ratkaisulle, jossa meikäläisestä poikkeavaa ääntämystä ei ole siirretty transkriptioon, vaikka ääntämys on yleinen lähtökohta. Esimerkkien avulla on haluttu myös muistuttaa siitä, että kreikan kielen sanoihin olennaisesti kuuluvat aksentit on lisättävä myös transkriboituihin sanoihin.

2. Vokaalikaksoisäänteet eli digrafit

Näihin tuli yksi selkeä muutos varsinkin suhteessa siihen sovellysohjeeseen, jota yleisissä kirjastoissa ja musiikin luetteloinnissa on vuosia käytetty. Muutos koskee kirjainyhdistelmää OY, joka on tähän asti suositeltu transkriboitavaksi nimissä ou, muuten u (esim. Melina Merkouri). Uudessa standardissa on luovuttu poikkeamasta ja lähdetään siitä, että yhdistelmä merkitään myös nimissä pelkkänä u-kirjaimena eli täsmälleen ääntämisen mukaisesti. Siten jatkossa merkitään Papadopúlo ja Merkúri, ei enää Papadopulos ja Merkouri.

3. Kirjainyhdistelmät

Kreikan kielessä on runsaasti kirjainyhdistelmiä, joiden transkriptiota on pyritty selkiinnyttämällä näyttämällä kaikki eri yhdistelmät esimerkein varustettuina. Selityksiä on pyritty lisäämään, jotta kieltä osaamatonkin ymmärtää, miksi esimerkiksi nimessä Jόrgos korvataan kreikan kielen kaksi kirjainta (gamma ja iota) yhdellä j-kirjaimella (kyseessä on kahden kirjaimen sulautuma, koska iota on mukana vain ohjaamassa lausumista).

Toinen selkeä uusi ratkaisu liittyy kaksoiskonsonantteihin. Ääntämykseen perustuvasta yleislinjasta on tässä tehty asiantuntijalausuntojen pohjalta poikkeusratkaisu, jonka mukaan kaksoiskonsonantin molemmat kirjaimet kirjoitetaan näkyviin, vaikka ne lausutaan yhtenä. Ratkaisun takana oli lähinnä pitkä perinne, josta asiantuntijat eivät halunneet luopua. Siten kirjoitetaan edelleen Ellás, vaikka ääntämys on Elás ja Savvópulos, vaikka ääntämys on Savópulos.

4. Erityisohjeita

Standardiin on lisätty muutamia erityisohjeita, joista osa käsittelee vakiintuneita, säännöstä poikkeavia nimenmuotoja, osa maantieteellisiä nimiä. Lähtökohtana on, että kun suomen kieleen vakiintunut kreikankielinen sana esiintyy suomenkielisessä ympäristössä, siitä käytetään vakiintunutta transkriptiota (esimerkiksi Olympia, ei Olimbía ja Ateena, ei Athína). Tämä poikkeus ei kuitenkaan koske samojen sanojen esiintymistä kreikankielisessä tekstissä.

Ohjeessa sallitaan myös muiden kielten transkriptioratkaisujen mukaisten nimenmuotojen käyttäminen silloin kun kyseessä ei ole hakumuoto (esimerkiksi “George Dalaras” kuvailussa, mutta hakumuotona Jόrgos Daláras). Ohjeessa annetaan silti mahdollisuus soveltaa kansainväliseen käyttöön vakiintuneita, standardista poik-

keavia nimenmuotoja harkinnan mukaan (esimerkiksi Manos Hadjidakis – Mános Hadzidákis; Niko Kazantzakis – Níkos Kazandzákis; Iannis Xenakis – Jánnis Ksenákis; Savina Yannatou – Savína Jannátu).

Maantieteellisistä nimistä on standardiin koottu valikoimallisuus, jossa on mukana sekä sellaisia, jotka suositellaan transkriboitavaksi säännön mukaan että vakiintuneita poikkeuksia. Säännön mukaan suositellaan merkittäväksi mm. seuraavat: Ájos Nikólaos, Haniá, Iráklio, Náksos ja Réthimno. Vakiintuneina sallittavia poikkeuksia ovat mm. Delfoi (Delfí), Korintti (Kórinthos), Kreeta (Kríti), Kykladit (Kikládes), Thermopylai (Thermopíles) ja Troija (Tría). Luettelo ei ole kattava, mutta siitä löytyvät tavanomaisimmat.

5. Yhteenveto

Luetteloijan täytyy jatkossa pyrkiä muistamaan seuraavat uudet tai muuttuneet asia:

- * Kirjainyhdistelmä OY merkitään myös nimissä u-kirjaimella.
- * Kaksoiskonsonantit merkitään kahtena kirjaimena.
- * Painomerkki merkitään myös transkriboituihin sanoihin.
- * Varsinkin kirjainyhdistelmiä koskevien sääntöjen monimutkaisuuden takia niihin on syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Taannehtivaa muutostyötä on luvassa jonkin verran. Hankaliin musiikkinimiin pyrin tekemään muutokset huhtikuun aikana. Onneksi uusilla ohjeilla ja niiden mukaisilla muutoksilla ei ole juurikaan vaikutus hyllysijoitteluun ja signumeihin. Uudistetun standardin voi ostaa www.sfs.fi -sivuilta hintaan 20,60 euroa.

50 vuotta yleisten kirjastojen musiikkiosastoja

Lokakuussa 1958 avattiin Tampereella Suomen yleisten kirjastojen ensimmäinen musiikki-osasto. Lokakuussa 2008 juhlitaan Tampereella toiminnan viiden vuosikymmenen mittaista ensimmäistä etappia.

Juhlaseminaari perjantaina 10.10.2008 Metson isossa salissa

“Mitä musiikki merkitsee ihmiselle”

Susanna Välimäki, Heikki Laitinen, Erkki Toivanen

Juhlia varten koottu juhlakirja julkistetaan juhlan yhteydessä.

Juhlaan liittyy Suomen kirjastoissa 8.11.2008 järjestettävien *Lauletaan yhdessä Suuresta toivelaulukirjasta* -tilaisuuksien sarja.

Summary in English

In his editorial **Heikki Poroila** wonders, whether the Finnish public libraries really wish to know, what happens after the borrowing act. For too many years a good library has been the one with biggest lending statistics. Should we care more about the actual meaning of library services to people? What the library music and information about music really mean?

Hanna Saloranta is the youngest member of the Finnish IAML board. In her article *Musiikin mysteeri on kaunein* [The most beautiful of them all is the mystery of music] she talks about her training years and becoming a music librarian. Hanna is full of ideas and optimism, and the photographs are telling the same story!

Tapani Moisio and **Tuomas Tyyri** review the new law about deposit collections in Finland. Kansalliskirjasto [The Finnish National Library] has now been given the right to collect web material as well as traditional publications. In the future it will be possible to study the internet culture, too. The other news is that the Finnish Movie Archive (Suomen elokuva-arkisto, SEA) is now called Kansallinen audiovisuaallinen arkisto KAVA [National archive for audiovisual materials]. KAVA is allowed to collect and preserve Finnish broadcasting and television programs in addition to the traditional task of preserving Finnish movie production.

Modern music libraries are much more than just places to borrow CD's. **Viivi Tulkki** gives us a short report about the newest service innovations within Finnish public music libraries. Among these innovations are recording studios, cooperative actions with other music organisations and a license to our customers to stand up on the stage as a performer. There is also some interest in pedagogic work in library.

Sound recordings – a long history but no future? **Heikki Poroila** and **Kyösti Mäkelä** are both predicting the near future ending up with quite different conclusions. Heikki's point of view is both historical and economical; he does not believe in expensive and laborous systems if there is a cheap and easy system available, like the internet is. CD seems to be the last sound recording format for mass market, the next phase is ruled by music files.

Kyösti is more cautious, he does believe that the transition from sound recordings to music files will be a slow one. Kyösti has also been studying the lending statistics and found out that the figures are probably decreasing, but the easiness of net renewal of loans shades the reality. Kyösti believes that a versatile acquisition and collection is the best medicine for decreasing lending figures. He thinks that the music libraries have made a mistake in stressing the popular demand in CD acquisition.

A standard for transcribing Greek characters into Latin ones has been in preparation for a couple of years. **Heikki Poroila**, head of the working group, explain the changes in the freshly published standard SFS 5807. The Finnish standard, following the actual pronunciation of the Greek language, differs in many ways from the ISO standard. In Finland the public libraries have adopted the transcription for modern Greek while most university libraries prefer the transliteration for ancient Greek.

There is also a reminder of the becoming *50th Anniversary Celebrations of Finnish Public Music Libraries* the 10th of October this year in Tampere. Tampere was the first city to establish a separate music department in 1958. A special publication about Finnish public music libraries looking both back and forward will be released at the same time. In addition to this national happening there will be regional community singing events in several Finnish music libraries in November.

The next issue of Intervalli will be published in June 2008.

